

Tvářnost berlínského procesu

Berlín, v říjnu.

Politická příprava.

Soud se slaboduchým holandským zedníkem a s jedním německým a třemi bulharskými komunisty, který se nyní v Berlíně odehrává, není obyčejná trestní věc. V náhodných osobách a při náhodné příležitosti je tu souzena celá činnost komunistické strany a Internacionály v Německu od skončení války, a očekávaným výsledkem procesu má být ospravedlněn příchod hitlerovské diktatury.

Proces byl politicky velmi pečlivě připraven. Byla provedena veliká řečnická, rozhlasová a novinářská agitace, líčící v barvách co nejtemnějších velikost a blízkost komunistického nebezpečí, což bylo vypočítáno na to, aby se nacionálně socialistické násilnictví veřejnému mínění jevílo jako poslední a nezbytný záchranný prostředek před rozvratem země. Tato agitace byla vedena přímo s oficiálních míst. Adolf Hitler prohlásil v své proklamaci ze dne 1. září, že byly „na začátku tohoto roku týdny, kdy jsme jen o vlas unikli bolševickému chaosu“. Činnost komunistické strany byla zpracována v oficiálních publikacích. Jednu z nich vydal Svaz německých protikomunistických organizací, v němž jsou mimo jiné sdruženy: Evangelický tiskový svaz pro Německo, Katolický ústav pro prozkoumání bolševismu a volnomyšlenkářství a Ruský vědecký ústav. Brožuru sestavil dr. Adolf Ehrt. Vyšla teď už ve druhém vydání, čímž dosáhla nákladu 100.000. Líčí se v ní na 188 stranách dějiny komunismu v Německu, popisují se vzpoury, ilegální organizace, vyzvědačství v továrnách a ve vojsku, falšování pasů, teror, organizace davových akcí atd. atd. Kniha je bohatě ilustrována, a zejména jsou zdůrazněny rozbité domy, pouliční barikády a zohavené mrtvolky nacionálně socialistických úderníků (mimo jiné se při tom vybavuje vzpomínka na zbožnění mučedníků fašistické revoluce na římské výstavě). To všecko je zahroceno k tvrzení, že posledním cílem komunistické činnosti bylo ozbrojené povstání, a že signálem k němu byl požár říšského sněmu. V předmluvě se sice praví, že „spojitostmi s požárem říšského sněmu se tento spis nezabývá, aby nepředbíhal procesu“, ale to mu nebrání, aby nacionálně socialistickou teorii o požáru nepovažoval za skutečnost.

V předmluvě knihy, která nese titul „Bewaffneter Aufstand“, je ještě tato významná zmínka: „Doslechli jsme se, že má být ještě vydána oficiální sbírka rozsudků říšského soudu o komunistické spiklenecké činnosti.“ A tato sbírka na sebe nedala dlouho čekat. Vyšla pod názvem „Pamětní spis o komunistickém převratném hnutí v Německu“, tentokrát ve vědeckém nakladatelství Walter de Gruyter et Co. Aby nebylo pochybností o jejím původu, stojí v podtitulu: „Z úředního pověření vydalo nakladatelství.“ Jsou v ní shromážděny protikomunistické rozsudky říšského soudu, většinou z doby před 30. lednem 1933.

Agitace pokračuje.

Ale toto dělání nálady se neskončilo začátkem procesu, nýbrž pokračuje i nyní, kdy by měl mít slovo už jen soud. Dne 20. října otevřel ministr propagandy Goebbels volební agitaci velkou řečí ve Sportpalastu. Mluvil o tom, proč Němci opustili Ženevu, a část své řeči věnoval vyvrácení zpráv o násilnostech:

„Jestliže se stále říká: Zavíráte své politické protivníky do koncentračních táborů, pak je třeba se ptát, co by s námi byli učinili naši političtí protivníci, kdyby se byli dostali k moci? Kdyby byl někdo z nás ohrožoval komunistický stát tak, jako obžalovaní, kteří dnes stojí v procesu o zapálení říšského sněmu před soudci, ohrožovali stát nacionálně socialistický, bylo by se s našimi obžalovanými dělalo tolik cavyků, jako se dnes, bohužel, musí s těmito obžalovanými dělat?“

To je zajisté poněkud neobvyklá řeč od člena vlády, a sebeobjektivnějšímu soudu by nebylo lehké zachovat úplnou nezávislost, když se s míst, jež mají neomezenou moc, dává takto nepokrytě najevo, jak by bylo vítáno co nejprísnější odsouzení.

Dne 23. října přinesl Goebbelsovův večerník „Der Angriff“ obšírný článek o jednom z obžalovaných, Dimitrovu. Článek je podepsán Ottou Heinzem, autorem hitlerovských propagačních brožur, a začíná takto:

„V procesu s paliči říšského sněmu, který se táhne už týdny, jsou na denním pořádku srážky s obžalovaným bulharským komunistou Dimitrovem. Když se Dimitrov zvedne se svého místa mezi dvěma policisty, aby oslovil vyslychaného svědka svými agitačními otázkami, je v sále vždycky několik okamžiků napětí, které se většinou mění ve veselost. Tato veselost naprosto není na místě. Obžalovaný Dimitrov je beze vši pochyby nejnebezpečnější z komunistů sedících na lavici obžalovaných.“

Tento fakt je dokázán také výrokem, jež učinil Radek k jistému německému novináři v Moskvě. Radek řekl, že Torglerovi v Moskvě nepřikládají váhy, že Torglera, salonního bolševika, nechali padnout — »naš muž je Dimitrov!« Výsledek procesu s Torglerem nemá pro Moskvu významu, ale lze s jistotou předpokládat, že shledá-li soud obžalovaného Dimitrova vinným a odsoudí ho, dojde v témže okamžiku z Moskvy návrh na vydání.

Tato fakta a denní pozorování, jež lze při líčení činit, nabádají k tomu, abychom se jednou trochu blíž na Bulhara Dimitrova podívali a dověděli se něco o jeho revoluční kariéře. V prvních dnech procesu se jednalo o vysokých trestech na svobodě a o trestu smrti, který byl doma nad Dimitrovem vyneseno za jeho nepřítomnosti. Byla také řeč o zločinném atentátu na katedrálu v Sofii a o vedení ozbrojených povstalců.“

Potom se dlouze cituje článek z pařížského listu ruských emigrantů „Vozrožděnie“ z 18. října 1933, v němž se tvrdí, že Dimitrov byl původcem atentátu na sofijskou katedrálu, při němž měli podle původního plánu zahynout bulharští ministři i s králem. Dimitrov prý dostal na provedení plánu z Moskvy 150.000 dolarů a na povstání, k němuž mělo být zničeno katedrály signálem, dva miliony dolarů. Dimitrov prý rovněž organizoval atentát na krále Borise dne 14. července 1925. Útok na sofijskou katedrálu prý je nápadně podobný útoku na říšský sněm. Tu i tam mělo být zničeno význačné budovy zahájením ozbrojené revolty. Jako provedení sofijského plánu spotřebovalo mnoho peněz, tak bylo potřebí velkých částek i na provedení

plánu berlínského. A tyto částky prý byly skutečně nalezeny u obžalovaných Popova a Taněva.

Kdo je vlastně souzen?

Proces byl politicky připraven, je politicky veden a politicky se působí na jeho průběh. To musíme mít stále na paměti, máme-li pochopit jeho smysl a některé zvláštní zjevy, které se při něm odehrávají, jako jsou obšírné polemiky proti tvrzením „Hnědé knihy“, která do procesního materiálu přímo nepatří, nebo rozpory ve výpovědích svědků podle toho, jakého jsou nebo byli politického vyznání, nebo zvláštní chování obhájců. Hmotně vzato, sedí na lavici obžalovaných pět konkrétních osob. Nové a nové výpovědi nových a nových svědků, úmorná dobrá zdání znalců, útoky obžaloby a obrana obhajoby se točí kolem minuciosních otázek, co obžalovaní v ten a ten určitý den, v tu a tu určitou hodinu dělali, s kým mluvili, kam šli nebo kam se chystali. Ale tato hmotná skutečnost je tentokrát jen zdání. Těžiště věci je v oblastech pomyslných. Těch hmotných pět osob tu sedí jako představitelé ideje, politického programu. A tato idea, tento program, tento světový názor je tu souzen jinou ideou, jiným programem, jiným světovým názorem, jenž je nesen nesčetnými lidmi, kteří tam venku běhají v uniformách, agituji při ohromných demonstracích, bouří se proti mezinárodnímu pořádku a — mají úplnou a neomezenou moc v rukou. V myslí těchto nesčetných lidí už rozsudek padl. Nezáleží jim na tom, co ten nepatrný hlouček obžalovaných skutečně učinil, nýbrž na tom, co myslil, co chtěl, co si přál, po čem toužil. To všechno bylo zavrženo, zakázáno, zašlapáno. Marně volají obžalovaní: Povězte nám, čeho jsme se dopustili. Dopustili se toho, že byli komunisty. Proto se obžaloba kymácí na nejistých vodách politických vášní, proto kolísá obhajoba, proto je osud obžalovaných tak nejistý.

Lidská civilisace spočívá na svědomí. V tomto případě na svědomí pěti mužů v talárech, kteří byli povoláni, aby soudili. Bude-li jejich svědomí dost silné, aby bez vášně a zaujetí odpovídali jen na otázku, zdali se obžalovaní dopustili určitého, paragrafy zákoníku přesně definovaného činu, a nikoli na otázku, zdali se shodovali či neshodovali s názory a úmysly nynějších vládců, bude civilisace pro Německo zachráněna.

S c é n a.

Jakoby zabořena do země, stojí na širokém prostranství těžká a rozložitá budova říšského sněmu. Do chladného podzimního nebe trčí s vrcholu její kupole lešení, poslední vnější známka požáru. Jdeme podél východní stěny a směřujeme k severnímu vchodu. Míjíme dva policisty s karabinami a vstupujeme velkými vraty. To je právě onen pověstný pátý portál, jímž opustil poslanec Torgler dne 27. února po osmé hodině večer budovu, aby se do ní po dlouhých měsících vazby vrátil jako obžalovaný. Hned za dveřmi se kontrolují vstupenky. Protože ještě lístek nemám, je třeba si vyžádat svolení, abych směl počkat dole, dokud se mému průvodci nepodaří jej opatřit. Přivítivý vrátný nic nenamítá. Ano, ano, můžete počkat. Čekám. Lidé přicházejí, odcházejí, všední, klidný život, který se nikterak nesrovnává s mým vzrušením nad tím, že jsem na blízku jednání, které vzrušuje svět.

Přichází jakýsi úředník v špatně strážných, tmavozelených šatech. Uvidí mne a ptá se, co tu dělám. Vy-

světluji. Podívá se na mne bedlivě podezřívavými očima: Dobrá, počkejte.

Usedám na židli, rozhlížím se — a konečně je tady vstupenka. Procházím kontrolou, ukazuji pas, zřízenec mi přeje pod svrchníkem po kabátě, nemám-li revolver, a za okamžik vstupuji do velkého sálu. Záclony, zastírající veliká okna, tlumí denní světlo, od kasetového stropu visí šest rozsvícených lustrů. Červený koberec kardinálské barvy dusí kroky.

Na čelné stěně místnosti je namalován historický obraz, s něhož se na nás dívá nezbytný Bismarck. Po stranách dva menší obrazy, nějaké historické alegorie, z nichž ta, která je napravo od diváka, je napolovic zakryta dvěma velkými plány přízemí a prvního patra říšského sněmu. Pod plány sedí zřízenec s hůlkou a co chvíli na nich ukazuje. Pod obrazy je dlouhý pult, za nímž sedí na vysokých křeslech senát s předsedou uprostřed. Na levém konci se pult v pravém úhlu zahýbá a podél záhybu, bokem k obecenstvu, sedí státní zástupce se svým pomocníkem. Pánové mají červené taláry, bílé frakové kravaty a škrobené náprsenky. Na hlavě červené sametové čepice, které, jak se líčení prodlužuje, postupně snímají. Napravo, promíchání ztrnulými policisty v černých lesklých přílbách, sedí obžalovaní, opírajíce se o stěnu, obloženou hnědým dubovým dřevem; oním dřevem, které při pokusech ne a ne hořet, ale které tak dobře a rychle planulo při požáru. Před nimi u stolu sedí obhájci. Přímou pod pultem proti předsedovi je stůl, u něhož vypovídají svědci, a docela nalevo stůl znalců. Židlemi svědků je tato část místnosti uzavřena. Tlustý provaz ji dělí od několika velikých stolů pro novináře, které zabírají další velkou část sálu. Zbývající nevelký prostor, oddělený dalším provazem od novinářů, je vyplněn několika řadami židlí pro obecenstvo.

O s o b y d r a m a t u. S o u d c i.

Z pozadí od pultu se na vás dívá kulatá, vážná, růžová tvář předsedy Büngera. Sympatický, klidný pán řídí přelíčení se svědomitou pozorností a důstojným vzezřením. Mluví tichým, taktním hlasem a působí dojmem jakési smírné autoritativnosti, která kolem sebe rozlévá ovzduší pohody, mírnosti a dobré vůle. Klidné řeči, zdvořilé chování, ticho rušené jen monotónním vypravováním svědků a znalců — — — je to možné, že by se v tomto přívětivém prostředí hrálo o životy lidí? Není to spíše společnost poctivců, která se s vzájemným úsilím podporuje v hledání pravdy?

O b ž a l o v a n í.

Nejdále od obecenstva, u pravé postranní stěny, se choulí postava van der Lubbe. Má hlavu na samých kolenou, takže ho přes stůl obhájců skoro ani není vidět. Jako by mezi vzpřímenými trupy policistů bylo prázdné místo. Je-li volán k výpovědi, musí obejít stůl obhájců a urazit od svého místa k předsedovu pultu asi třicet kroků. Trvá to dlouho, než tuto vzdálenost přejde. Je dost vysoké postavy, oblečený v modře pruhovaný vězeňský oděv. Na krku má modře a bíle vzorkovaný šátek. Dlouhé nohy se pomalu šoupají po koberci, bezvládné ruce se klátí podle těla, hlava je skloněna na prsa, takže není vidět do tváře. Teprve když se postaví s profilu, je vidět odulá, pootevřená ústa, krátký rozplesklý nos a vlasy divoce rostoucí hluboko do nízkého čela. Když se dovlékl až k místu předsedovu, netečně stojí. Kladou mu otázky, čtou a

předkládají znalecké výpovědi. Ani známky, že by vnímal. Předseda ho musí pobízet: „Lubbe, dejte hlavu nahoru! Lubbe, podívejte se na mne! Odpovězte!“ Po dlouhém namáhání se ozve sotva slyšitelné „Ja“ nebo „Nein“, nebo „Kann nicht sagen“. Všeobecná úleva, Lubbe promluvil. Ale někdy z něho také nedostanou nic, a tu ho policista na předsedův pokyn zas odvádí. Lubbe se doklání na své místo a zaujme svou oblíbenou zhroucenou posici. Když po prvé uvidíte tuto ruinu člověka, z níž se neukáže ani na okamžik záblesk inteligence, odpovědnosti, důstojnosti, sevře se vám srdce. Jak jsi se, člověče nešťastný, do toho dostal?

Vedle Lubbe, ob jednoho policistu, sedí Dimitrov. Mužný, nesentimentální člověk, nejvýraznější osobnost z obžalovaných. Bojovník. Nebojácně klade otázky. Je bystrý a bdělý, pozorně sleduje průběh jednání, nepokojně poposedává na židli a čeká na příležitost. Sotva svědek nebo znalec domluvil, vstává. V levé hrsti drží svazek papírů, pravou rukou gestikuluje, naklání se a s námahou formuluje své otázky a návrhy. Vyslovuje svou němčinu podobně jako Rusové. Nejsou nikterak přehnána jeho slova, že se hájí sám, neboť jeho obhájce se nemá příliš k světu. Tři neděle procesu zřejmě obrousily napětí mezi ním a předsedou. Dimitrov se přizpůsobil a umírnil. Každého svědka, který by mu mohl přitížit, se táže na politickou příslušnost. Nediplomatisuje a jde přímo na kořen věci. Pevně upírá tmavé oči na tázanou osobu. Snadno přivádí svědky z míry. Jednoho z nich, zřízence sněmu, typ pruského šikovatele s vilémovským knírem, stojícího před soudcem v pozoru, se ptá, zdali má vedle svého oficiálního zaměstnavatele ještě jiného, neoficiálního, a naráží tím na svědkovy vztahy k nacionálně socialistické straně. „Mám jen jednoho zaměstnavatele, a to je říšský sněm,“ volá rozhořčeně zřízence vojanským tónem. Takových příhod s Dimitrovem je každý den několik. Je to potěšení, dívat se na člověka, který je odhodlán neprodat svou kůži lacino.

Torgler nemá ani zlomek této výbojnosti. Z bledé tváře s poněkud vystouplou dolní čelistí, s širokým, vyklenutým čelem, vroubeným naryšavělým, přihlazeným vlasem, hledí smutné, zapadlé oči. Je cosi tklivého v této tváři. Dlouhá vazba, zklamání z politické porážky a nejistota o dalším osudu patrně nechaly hlubokou stopu v jejím výrazu. Na první pohled poctivý, důvěryhodný člověk. Chová se korektně, nezasahuje často svými otázkami a zasáhne-li, mluví volně, melodickým hlasem, který zní, jako by se dovolával spravedlnosti. Slyšíte-li ten hlas, vidíte-li chování obžalovaného, jeho klidnou melancholii, jeho vnitřní jistotu, jste ochotni přísahat na jeho nevinu. Je-li váš dojem nesprávný, pak už nikdy nemějte důvěru v člověka a považujte lidskou povahu za beznadějnou směs zkaženosti, zálučnosti a falše. V srdci nestranného diváka je Torgler už napřed osvobozen.

Poslední dva obžalovaní jsou jakoby vedlejšími osobami. Jen zřídka se dostávají k slovu. Černovlasý Popov se staromódními brejlemi dělá dojem pedantického studenta, žlutavě popelavý obličej Taněvův má vyčnělé lícní kosti a je jakoby zevnitř stažen. Podivná, málo sympatická tvář.

O b h á j c i.

Králem mezi obhájci je Torglerův zástupce Sack. Vysoká, přímá postava, v černém taláru tím elegantnější, hlava světáka. Na pravém oku monokl. Pečlivě

přihlazená pěšinka. Plné rty. Oblá, vyholená tvář. Zjev, k němuž patří vůně kolínské vody. Podobou trochu připomíná nebožtíka profesora Kukulu. Úplná jistota ve vystupování. Zběhlost v advokátském řemesle. Člověk světa znalý, bez ilusí. Muž, který podceňuje lidi. Je jakási ironie v jeho postoji. Jistě není nepřítelem zábav. Hádali byste na zálibu v baletu. Nevzrušuje se. Svět — jaká to všední podívaná! Člověk — jak průhledná bytost! — Politika — jaké působí lidské malichernosti! Vláda — jaká sbírka nerozumných lidí, jejichž přízeň lze tak snadno získat! Práví se, že tento muž není právě nepřítelem dnešních majetníků moci. Nebyl by asi nepřítelem nikoho jiného, jehož moc by se mu zdála dost skutečná. Ale vždycky s vnitřní výhradou. Zde stojím, já, muž velkého světa, a tam vy, naivní lidé, kteří se sváříte, peřete, hádáte. Já vás potřebuji, ale vy mne ještě víc. Torglerova volba byla to nejrozumnější, co bylo lze za daných okolností učinit. Jen muž tohoto druhu mu může pomoci. Rozhodně je mezi ním a druhými dvěma obhájci rozdíl několika tříd. Není vyloučeno, že učiní mnoho, aby toho komunistického pošetlice vytáhl z louže. Jen proto, aby ukázal, že si to může dovolit.

Bulhaři pochodili se svým úředním advokátem hůř. Mladý dr. Teichert je pln nejistoty. Povstane-li, aby položil otázku, přešlapuje nervosně a pohrává si s něčím v ruce. Ale nikdo jako by ani nečekal na to, co řekne, což se zřejmě dotýká nezkušencovy ctižádosti. Oholená hlava, rysy tvrdé spíš působením vůle než přirozeným utvářením. Veliká jízva přes levou tvář připomíná bojovnou studentskou minulost. Dimitrov ani nebere na vědomí, že je tu člověk, který mu má pomáhat.

Lubbův obhájce Seufert má málo práce. Snad proto si chvílemi zdřímne. Všední tvář, všední vystupování. Ani obhájce ani jeho klient nejsou povoláni hrát paradní roli v tomto dramatu.

Nad lavicí obžaloby se tyčí inkvizitorský profil žalobcova pomocníka Parisia a vedle něho nevýrazný a ne právě příjemný obličej státního zástupce Wernera. Podív těmto mužům! Neboť jim jest věřiti ve věci pochybné. Jim jest vydržet do konce a žádat vydání vinníků i tehdy, až už nikdo nedá obžalobě víry...

D r a m a t i c k ý o k a m ž i k.

Ve chvíli, kdy soudní znalec, hallský chemik Schatz, přistupuje k svědeckému stolu, není mezi obecnstvem o jeho malou, obtloustlou osobu mnoho zájmu. Ale zájem stoupá tím víc, čím dál znalec vykládá o svém prozkoumávání spáleniště, a mění se v napětí ve chvíli, kdy dochází k hypotese, že požár byl způsoben samozápalnou látkou, která byla rozpuštěna v nějaké hořlavině, jako petroleji nebo benzínu, a vznítila se asi za dvacet minut až půldruhé hodiny po tom, kdy byla položena na místo. Schatzova domněnka podává dobrý výklad pro některá dosud záhadná fakta, jako jsou dlouhé vypálené pruhy na záclonách, které nyní lze vysvětlit tím, že záclony byly postříknuty oním samozápalným roztokem. To ovšem velmi uvádí v pochybnost dosavadní výpovědi Lubbovy, který udal, kudy ve sněmovně chodil, kde zapaloval atd. A na nich byla také založena obžaloba.

Povstává dr. Sack a upozorňuje znalce na to, že při jeho domněnce není dost vysvětlitelné chování pachatele požáru, jak bylo zjištěno.

Dr. S c h a t z: O chování van der Lubbe mám své mínění, které však nepatří do dobrého zdání.

Jeden z p ř í s e d í c í c h: Máte asi za to, že požár založili dva pachatelé.

Dr. S c h a t z: Ano.

Obhájce dr. S a c k: Má-li znalec na mysli takovéto řešení, musil si také rozvážit, jak se ti lidé dostali dovnitř anebo ven.

Dr. S c h a t z: Rozvážil jsem si věc přesně a mám také své mínění o jiných událostech, ale to nepatří do dobrého zdání.

T o r g l e r: Mimo van der Lubbe tu sedí čtyři lidé. Máte-li možnost přivést v zájmu těchto nevinných obžalovaných pravdu na světlo, není to sice vaše úloha jako znalce, ale je to vaše úloha jako člověka. Proto vás prosím, abyste řekl své mínění o oněch možnostech.

Dr. S c h a t z: Z chování van der Lubbe jsem si učinil úsudek, který se týká způsobu založení požáru a pachatelů, ale nikoli samého zapálení. Usoudil jsem, že Lubbe o jistých věcech věděl, neboť jeho chování na balkoně není normální. Van der Lubbe jistě už při vstupu věděl, že se v místnostech odehrály jiné události, a měl svým zvláštním chováním jen vzít vinu na sebe.

V sále vzrušení, neboť tato výpověď staví Lubbovy výpovědi na hlavu. Mezi zahraničními novináři se tento okamžik považuje za obrát v procesu.

Od této chvíle je jisto, že van der Lubbe požár nezaložil sám, nýbrž že měl jistě spolupachatele. A je tedy otázka, kdo ti spolupachatelé byli. Obžaloba se ovšem snaží prokázat, že to mohl být Torgler a snad i Bulhaří. Proto je pro ni tak důležitě prokázat, že se Torgler osudného dne v budově sešel s Lubbem a Popovem. Potvrzuje to jednak svědek Karwahne, který však je jistě zaujatý, jak ukazuje jeho chování k Torglerovi a jeho politická minulost vyloučeného radikálního komunisty, jednak svědek Frey. První prý viděl v osudný den Torglera ve sněmovní budově s van der Lubbem, druhý prý s Popovem. Oba svědci jsou hitlerovskými poslanci. Proti jejich výpovědem stojí jiné, které je zeslabují. Ale i kdyby se vzalo za prokázané, že se jmenovaní lidé v onu dobu skutečně sešli, bude to pouhá indicie a nikoli důkaz.

Proces se stává bojem o Torglera. Dimitrov už stojí stranou, neboť se mu podařilo alibi, že byl v den požáru v Mnichově. Přes to bojuje v dojemné solidaritě s ostatními. Přímý důkaz proti Torglerovi se obžalobě sotva podaří, protože patrně není vůbec možný. Stačí-li soudu k odsouzení Torglera přísežné výpovědi nacionálně socialistických svědků, které, nezapomínejme, jsou pouhými indicemi, nikoli přímými důkazy o pachatelství, bude svět vědět, co si má o objektivnosti dnešní německé justice myslet. Budou-li však Torgler a Bulhaří osvobozeni a odsouzen jen mlčelivý van der Lubbe, nebude situace o mnoho příjemnější. Celá událost zůstane obestřena tajemným přítímím, které bude budít neustále podezření, že se v něm skrývá něco, co na denní světlo nesmí. zsk.

poznámky

Propast mezi generacemi

„Po 15. ročí se letos den 28. října 1918, největší v dějinách československých, kdy byla prohlášena i uskutečněna obnova našeho starého národního státu zřízením Československé republiky.“ Těmito slovy začíná se pozvánka, kterou rozesílala le-

tos Národní rada československá ke své manifestační schůzi, pořádané v den 28. října. Slovy, která nám znějí cize a nabubřele, jako mnoho toho, co od Národní rady slyšíme. Kdyby tuto větu říkal před oponou pan Werich panu Voskocovi, vyvolala by jistě bouři posměchu v obecenstvu, které, poněvadž je převážně mladé, by okamžitě vědělo, co si o ní má myslet. Národní rada československá však vážně věří, že na svou manifestační schůzi přiláká kromě věkem sobě rovných a kromě několika desítek oficiálních osobností, jež se této povinnosti vyhnout nemohou, také mláďa.

Poněvadž se mladí takovýmito trudnomyslným a patetickým projevům vyhýbají a rdí se, jsou-li přinuceni je poslouchat, je Národní rada ochotna lomit nad nimi rukama a tvrdit, že naše mládež nemá vlasteneckého poměru k 28. říjnu. Mladá generace je vůbec šmahem podezřívána, že v ní není národního cítění a že myslí jen na zábavy a na sport, místo na národ a vlast. To je asi tak poměr mláďa k republice, jak je kreslen starými. neboť starí — toť je Národní rada československá. Starí, kteří kolem sebe vykopali hluboký zákop předválečné ideologie vlastenecké, obehnali se hradbou grégrovských a barákovských (pohříchu také často baráčnických) frází a diví se, že nenacházejí ohlasu v národě, jehož tvoří generaci nejstarší a vymírající. Národní rada a Akademie věd a umění, to jsou dvě nejtypičtější bašty této generace, i když Národní rada provedla v poslední době rozsáhlou reorganizaci, od níž si její funkcionáři slibovali omlazení a obnovení někdejšího významu. Reorganizace dopadla právě tak, jak dopadnout musela. Přibralo se jen pár nových lidí, vzneslo se do této instituce nádoby všennárodní více politiky příbráním většího počtu zástupců politických stran a k tomu na víc jakoby se předepsalo stáří. Kdo nemá pořádný bílý vous a hrdlo zasmoleno vzletnými frázemi, nemá tu místa. Protože v tom se na Národní radě reorganizaci nezměnilo pranic.

Sama Národní rada má tak málo významu ve veřejném životě, že by ani nebylo třeba zabývat se jí obšírněji. Zejména v „Přítomnosti“, která potírá náš věčný historismus. Ale třebaš Národní rada patří minulosti a měla se vznikem republiky v pánu zesnout a nebyť obnovována pro rozdělení funkcí zasluhujícím vlastencům, přece je dobře všimnout si právě těch dvou světů, o nichž jsem se už zmínil. Starých a mladých. Neboť na Národní radě se dá ukázat jako na ničem jiném ta hluboká propast, jež tu je mezi generací vládnoucí a generacemi mladšími, zejména nejmladšími, i ten tak zvaný generační problém, o němž mluví mláďa i který popírají starí — aby o něm nemuseli přemýšlet. Jsou to tedy především veřejné projevy Národní rady, psané archaickým slohem buditelemským a nad to ještě mizernou češtinou.

V onom pozvání, jež jsme tu už citovali, je několik perel, stojících za zaznamenání: „Každého roku připomínala Národní rada československá v Praze — jako ústřední instituce všennárodní — našemu lidu v republice i za hranicemi tuto nejvýznamnější událost s prosbou za spolupráci věrných synů a dcer národa při dalším budování státu, jelikož generace naše i všechny budoucí: přejala nezbytnou tu péči společnou.“ Nebo: „Projev oddanosti Československé republice i jejímu prezidentovi jako nejvyššímu představiteli národní svrchovanosti... v paměti našeho osvobození ze jha staleté poroby... atd.“ Tak je psáno celé volání. Řečí lidí, kteří se učili politicky myslet v letech osmdesátých minulého století. A těm mají rozumět ti, kdo se naučili mluvit řečí roku 1933?

Při té vznešenosti se samozřejmě dbá na tituly. Mluví-li se o předsedovi Národní rady, musí se podotknout „býv. senátor Národního shromáždění“. Herec Matějovský není hercem, ale „emeritní člen činohry Národního divadla, mistr Matějovský“, obecní starší Žipek je tu najednou „spisovatel a profesor“ atd. Je to skoro jako v té anekdotě o Františku Soukupovi. Když prý k němu přišel redaktor z „Práva Lidu“ po prvé jako k předsedovi senátu, uvítal ho Soukup tirádou: „Vítám tě, drahý souduhu, vezmi si zde cigaretu od předsedy senátu Národního shromáždění republiky Československé“. — Méně se v tom vlasteneckém zápalu dbá správné češtiny. Čteme tu všude slovo „dle“ místo „podle“, „následuje“ a „následující“ tam, kde je to zřejmý překlad z němčiny a najdeme tu i takovouto perlu: „Státní prapor buď zjevným projevem přiznání se k odadané službě národa.“

Národní rada blahopřála letos k 28. říjnu také panu prezidentovi republiky. Noviny bohužel nezaznamenaly projev, který mu deputace Národní rady přeříkala. President však odpověděl tak věcně, že lze tušit, co Národní rada slibovala. Pan president v odpovědi pravil: „Vítám prohlášení, že Národní rada bude bdít nad mravní čistotou veřejného i soukromého života. Tu máte krásný, ale nesnadný úkol: té nečistoty, skrý-

vajíci se často za velká slova čistého vlastenectví, je právě dost, abych neřekl mnoho.“ Se strany presidenta republiky tu jde ovšem asi jen o zdvořilost. Vždyť on jako my všichni musí vědět, že v historii Národní rady není nic známo o tom, že by kdy odsoudila nějakého politického korupčníka, že by se byla zřekla na příklad jen obhájců Rukopisů, že by zakřikla zlomyslně a hrubě nactiutřače našeho zahraničního odboje, že by prostě byla kdykoliv vystoupila na ochranu čistoty veřejného života. Stalo se dokonce, že po presidentově poselství k desítiléti republiky, v němž se mluvilo otevřeně proti politické korupci a Lize pana Stříbrného, jeden čelný člen Národní rady, byv veřejně dotázán, co o tom soudí, odpověděl: „To víte, já se politikou nezabývám. Ostatně já ani nechápu, koho tím pan prezident myslel.“

Zde, na případu Národní rady, je zřejmý ten generační problém, který vládnoucí generace popírá. Generační problém, který neprýští z mladých, ale ze starých, kteří se úplně odcizili dnešnímu životu, kteří k sobě nedovedli myšlenkově připoutat mladé, poněvadž jim nemají co říci. Žijeme v jedné zemi, mluvíme tímž jazykem, ale nerozumíme si. Čemu se mladé generace smějí, tomu se staří klaní, slova, jež by mladý člověk nemohl vyslovit bez pocitu studu a svědomí, že profanuje něco, co nosí hluboko v sobě, těmi staří hýří a předhánějí se, kdo jich na takové manifestační schůzi Národní rady řekne za minutu víc. Racionalistická generace roku 1933 nepochopí nikdy prázdná slova Národní rady, i když cítí stejně národně, jako ona, pamatující jho staleté poroby. Nebude snad sporu o tom, na čí straně je vina a kdo z těch dvou žije a trpí tvrdou přítomností a kdo se nad ní vznáší v naondulovaných frázích.

Mm

Úkoly Nejvyšší rady obrany státu

Náčelník hlavního štábu generál Syrový ve své nedávné přednášce pravil, že už léta naléhal na to, aby byl zřízen orgán, který by armádě dával politické direktivy a který by převzal část té odpovědnosti, kterou má za obranu státu náčelník štábu. Jeho odpovědnost je až dosud neúměrná jeho postavení, protože on má vésti armádu, ale při tom nemá práva spolurozhodovati o tom, kdy a kam jí vésti. Přesněji řečeno to znamená, že náčelník hlavního štábu byl dosud odkázán jen na svůj dobrý politický čich, aby armáda plnila ten politický úkol, jež právě politická situace evropská vyžadovala. Při tom, i když se mu to dařilo, byl ve své práci brzděn naprostým nedostatkem pravomoci mluvit do rozhodování vlády o zásobování, komunikacích, stavbách pozemních i vodních, o průmyslové soběstačnosti v některých oborech, o obchodní politice, krátce o všem, co tak úzce souvisí s národní obranou a operačními plány hlavního štábu. V této věci, jak se zdá, mělo naléhání náčelníka štábu výsledkem, třebas opožděným. Vláda se konečně usnesla zřídit Nejvyšší radu obrany státu.

Podle dosti kusých zpráv o její organizaci je vidět, že to bude kopie Nejvyšší válečné rady francouzské. Slova kopie tu ovšem neužíváme s příhanou, neboť víme, že vše vojenské, co přichází z Francie, je dobré. Budou v té radě zasedat ministři, jejichž resorty nějak souvisí s národní obranou (veřejných prací, železnic, financí, zahraničí) a po návrhu ministerského předsedy má prezident republiky jmenovat ještě některé ministry politické jako zástupce nejodpovědnějších koaličních stran. Samozřejmě, že jádro rady bude vždy tvořit ministr národní obrany, náčelník hlavního štábu a generální inspektor.

Prerod myšlení československého lidu o armádě a jejich potřebách, který nastal od chvíle, co se Německo ukázalo jako vážný nepřítel evropského míru, nemůže být bez vlivu na politické strany, z lidu složené. To však samo o sobě nepřineslo by armádě ještě mnoho. Vždyť většina našich politických stran a vládní strany všechny vždy měly kladný poměr k armádě, i když se to nesrovnávalo s jejich ideologií jako u sociálních demokratů a s jejich anarchisticko-antimilitaristickou tradicí jako u národních socialistů. Lepší poměr stran k armádě se musí především projevit v pocitu zvýšené odpovědnosti. Vládní strany, dokud měli vojáci volební právo, měly nejvíce starostí o hlasy, jedny o důstojnické, jiné o rotmistrovské, a když volební právo vojáků bylo zrušeno, zajímají se víc o civilní zaměstnance vojenské správy (kteří dosud hlasují) než o to, jaké máme poddůstojníky a důstojníky, jaký je jejich hmotný stav, jsou-li morálně na výši a žijí-li politicky s demokraticko-republikánským vládním režimem. Nebýt Gajdy a Židenice, bylo by o tyto věci zájmu ještě méně. Obrazem toho jsou naše branné výbory a jejich pramalý vliv na vedení vojenských věcí. Od roku 1920 se toho v branných výborech namluvilo nepoměrně více o dodávkovém systému armády než o jejím duchu, pohotovosti a vyzbrojení.

Budou-li mít aspoň vedoucí vládní strany v Nejvyšší radě národní obrany svého zástupce, budou mít i více odpovědnosti. Už přestane konečně to krčení ramen a říkání: To dělají vojáci. Proto lze čekat od zřízení Nejvyšší rady obrany státu lepší poměr stran k armádním věcem. Odpovědnost za obranu státu v době válečného konfliktu je odpovědnost největší.

Je to neuvěřitelné, ale je to pravda, že v době největší nezaměstnanosti mládeže nemá armáda dost dělesloužících poddůstojníků. Slibuje jim všechny výhody a zejména je chce zabezpečit na stará kolena slibem, že jim opatří místo pod pensí ve státní službě. Mladí se však nehlásí v takovém počtu, jaký by vystačil doplnit všechny mezery v poddůstojnickém sboru, a nehlásí se proto, že byli odstrašeni případy svých starších kamarádů. Ukázalo se totiž, že vojenská správa sice slibuje opatření dělesloužícím poddůstojníkům místa u četnictva, policie, finanční stráž, ale že ani lidé, kteří odcházejí z vojny v plné tělesné zdatnosti a s nejlepší kvalifikací, nejsou tam přijímáni. Brání v tom opět systém protekciónářství. Má-li četnictvo, policie a pohraniční finanční stráž vyhovět všem politickým intervencím, nezbudou jí volná místa pro bývalé dělesloužící poddůstojníky. Ministerstvo vnitra musí se pak utíkat i k takovým výmluvám, jako že nepřijalo jednoho poddůstojníka do služeb k policii proto, že má málo vlasů, a druhého k četnictvu proto, že je na jedné ruce tetovován. Právě důvod, že všechna místa byla zabrána protekciónistickými dětmi, nelze přece dát do úředního aktu!

Nejvyšší rada národní obrany by se měla touto věcí obírat především. Úloha poddůstojníka v armádě s krátkou prezenční službou je tak známa, že ji netřeba vykládat. Je prostě jisto, že dokud nebudeme mít plný stav v poddůstojnickém sboru, nemůžeme o svých vojácích mluvit jako o dokonale vycvičených. Nejvyšší rada obrany státu, má-li armádě pomoci rychle, měla by se tu chopit práce tam, kde mají její členové největší vliv: Ve svých vlastních stranách. Když nelze z veřejného života vymýtiti intervence vůbec, aspoň z armádních věcí by měly vymizet úplně. Na prospěch armády a bezpečnosti státu.

Trvá to už několik hezkých let, co se u nás mluví o letectví a o nutnosti postavit je na evropskou výši. Smrt v příští válce bude chodit ze vzduchu, o tom není pochyby, a také všechny evropské armády věnovaly po světové válce nejvíce pozornosti této zbraní. Jak dokonale je vyzbrojena letecky Itálie, Francie, Anglie i Amerika, je obecně známo. Jen u nás se letecké rozpočty soustavně snižovaly. Teprve v poslední době se začalo vážně o letectví myslet a jednat, teprve v době největší hospodářské tísně našel hlas našich odpovědných armádních vůdců sluchu u ministrů politických a ministra financí. Samozřejmě, že se dá dohonit všechno, ale kolik bude třeba obětí občanstva v této době, zatím co se v dobách největší konjunktury lehkomyslně stavěly nové ministerské paláce a jiné zbytečnosti!

Vzpamatoval nás vlastně náš soused. Německo má dnes, ačkoliv mírové smlouvy pamatovaly na vzdušné odzbrojení Německa, přes tři sta dopravních letadel, která mohou být za tři—čtyři hodiny předělána na těžké bombardovací aviony. Z pohotového materiálu, na který pamatovalo už Německo Brüningovo, nejen Hitlerovo, mohou Němci postavit okamžitě padesát nočních bombardovacích eskadril. A v Německu Hitlerově se buduje letectvo v pravém slova smyslu překotně. Většina továren na kovové zboží všeho druhu se zařídila na výrobu letadel a k tomu ještě přibýlo několik zcela nových speciálních továren. Stalo se, že jedna pražská firma si objednala z Německa otopná tělesa k ústřednímu topení a chromovaný železný nábytek. Nedostala nic, protože továrna už několik měsíců pod touto firmou vyrábí letadla. Připočte-li se k tomu obrovská síť letišť i to, že každý mladý Němec je v nějaké letecké organizaci a nyní i úderné hakenkreuzerské oddíly mají své letecké jednotky, máme opravdu co dohánět.

Zatím se jen proslýchá, že v rozpočtu na rok 1934 je pamatováno většinou částkami na národní obranu vůbec a především na letectví. Podniká se také národní letecká sbírka. Na Nejvyšší radě obrany státu bude, aby našla nové zdroje příjmů a hlavně aby sjednotila typově naše letectví civilní s vojenským. Letecké továrny se už budou muset smířit s tím, že se bude dělat trvale politika obrany státu a ne politika jejich.

Náčelník hlavního štábu na vzpomenuť už přednášce řekl slova, která by měla být dobře slyšena. Řekl, že náčelník štábu musí mít naprostou důvěru, aby mohl bezpečně pracovat a aby si byl jist ve svých rozhodnutích. Není pochyby, že generál Syrový tuto důvěru má, jak u nejvyššího velitele armády, tak u vlády, které slouží. Mluví-li se však už přes půl roku — a mluví se o tom veřejně — že budou provedeny změny i v kompetenci úřadu náčelníka hlavního štábu, i v jeho osobě, to nemůže dodávat jistoty. Psali jsme o tom už v „Prítomnosti“, jak

se oddalováním tohoto rozhodnutí rozrušuje citlivý organismus armády, jak se zneklidňují nejdopovědnější velitelé a dělá mnoho osobní politiky. V této věci je třeba rozhodnout ihned. Ať už se sáhne po francouzském vzoru a vybuduje se silný úřad generálního inspektora, ať se ponechá hlavnímu štábu jeho došavadní kompetence, vše jedno. Hlavně jde o rozhodnutí rychlé, které by vneslo do vedení armády žádoucí klid. Iniciativu tu má ministr národní obrany, jemuž může Nejvyšší rada obrany státu a snad instance ještě vyšší v jeho rozhodování pomoci k rychlejšímu tempu.

Kdyby Nejvyšší rada obrany státy vykonala jen to, že rychle zasáhne do této věci a přivede ji k cíli, jen to a nic jiného, už to by jí stačilo k vědomí dobře vykonané povinnosti v době, kdy to bezpečnost státu nejvíce potřebuje. —an.

O lidovosti diktatur

Mějme si o agitačních metodách diktatur mínění jakkoli nepříznivé, jednoho jim neupřeme: že se jim daří to, co by bylo lze nazvat mobilisací davů. Užívají k tomu, pravda, prostředků nevybíravých. Také lze říci, že všechna ta péče, s jakou se k širokým vrstvám obracejí, zůstává jaksi na povrchu a že by bylo těžko určit, jaký skutečný prospěch lidu přinesly. Účinkují na lid víc psychologicky než hmotně, ale to je právě vada demokratických vlád, že psychologii podceňují.

Na Německo je dnes v tomto směru velmi poučný pohled. Průvod tam stíhá průvod, manifestace manifestací, schůze schůzi. To je přirozené u režimu, který se hledí upevnit a který je natolik moudrý, aby věděl, že se mu to nepodaří bez podpory širokých vrstev. Také kritickému oku neujde, že se za těmito hlasitými řečmi a projevy velmi často skrývá veliké, ale dobře nafouknuté nic. Jedno však je nesporné: že ti vůdcové, jež vynesla nahoru vlna nacionálního nadšení, se svým lidem mluví, že se snaží jej informovat o svých činech, že usilují o to, aby s ním udrželi styk. Zda to dělají špatně či dobře, je jiná otázka; hlavní však je, že to vůbec dělají, a politováníhodno je na druhé straně že vlády demokratické to zanedbávají.

S lidem lze totiž mluvit nejen demagogicky, nýbrž i věcně, rozumně, otevřeně, poctivě. Lid dokonce po ničem víc netouží, než po takové upřímné řeči. Nesnáší pocit, že vláda tajemně úřaduje za devíti stěnami a že jen ve výjimečných případech milostivě upustí skoupé slovo k svým voličům. Nelze bohužel popřít, že tímto dojmem demokratické vlády často působí. Příliš často vnukají lidu svým chováním přesvědčení, že naň zapoměly. A právě z tohoto pocitu opuštěnosti se u lidu rodí zaujatost proti demokracii, zoufalost a propadání jakékoli agitaci. V Německu nejsou samí příznivci Hitlerovy vlády. Ale i od protivníků uslyšíte o dřívějším režimu úsudek, že to byla dřevěnost a ztrnulost sama. Příklad-li potom pár chlapíků, kteří se mají k světu, hroutí se ten ztrnulý režim, přes to, že si říkal demokratický, jako domek z karet. Nikdy nebylo víc na čase než dnes, aby si demokratičtí politikové tuto důležitou věc dobře uvědomili. Z. S.

Osobnost a autorita

Velká část obtíží demokracie má svůj původ v tom, že obyčejný člověk jen těžce si zvyká nevidět protiklad ve dvou zásadních věcech: demokracie a autorita. Nestačí, zabývají-li se teoretikové tímto zdánlivým protikladem; demokracie přejde všem občanům do krve a stane se životní samozřejmostí teprve, až všichni, každý pro sebe, si vyjasníme, že oba pojmy se nejen snášejí, nýbrž že se doplňují, a že teprve jejich spojením zásada demokracie se stává demokratickou praxí.

Druhá obtíž vězí v tom, že není snadno teoreticky definovat, co je autorita a hlavně kdo je autoritou v demokracii. A přece prakticky jsme jen zřídka v pochybnostech, kdo nám je autoritou. Malá událost z poslední doby, jejíž pravdivost mně byla zaručena, je opravdu velmi poučná: Při Kubrových slavnostech měl promluvit mezi jinými také generální tajemník agrární strany, poslanec B e r a n. Přijel, obhlédl posluchače a již se chystal k proslovu, když se zarazil a měl náhle pochybnosti o tom, zdali je dobře připraven. Pořadatelé namítali, že práce je zvyklý mluvit, a že jeho dnešní posluchači nejsou jiní, než kdy jindy. „Ale to ano, to já vím, což to já bych uměl, ale támhle vidím mikrofon. Nevěděl jsem, že to půjde rozhlasem. Rozhlas poslouchá Švehla! To je něco jiného; to opravdu nevím, jsem-li dosti připraven.“

Zřídka je jednotlivec v pochybnostech, kdo mu je autoritou; to platí v zaměstnání, v řemesle, v politice. Ve státě je autoritou ten, kdo je autoritou většině jeho myslících občanů.

-gn-

Podivná situace

Měsíc říjen jest i pro naše Němce měsícem důležitým; říjen 1918 postavil je před skutečností, s níž nepočítali, pro niž nebyli připraveni, a tak si můžeme vysvětliti zmatek v německé politice od převratu, až do října a onoho roku, kdy po prvé dva němečtí ministři vstupují do vlády. Také říjen 1933 jest pro naše Němce velmi důležitý. Vlna německého radikalismu, jehož krystalisačním jádrem jsou hakenkreuzleři, dostupuje svého vrcholu. Vlna se však rychle tříští a rozbíjí. Dochází k rozpuštění dvou německých stran; Krebs utíká do Berlína; druzí poslanci hakenkreuzleřtí jsou na Pankráci. Policie a soudy mají hodně práce. Řekli bychom: boj dostupuje vrcholu. Ale čtème jiné listy: „Sozialdemokrat“ jasně říká: německé dělnictvo půjde pod praporem československého státu, pro demokracii, pro stát! Jinde Spina říká: pro nás není demokracie jen státní nezbytností, jest nezbytností i naší existence. Demokratičtí Němci si uvědomují: demokracii jest nutno hájit. Čtème i zprávy z německého venkova: Němci se účastní oslav 28. října. Čtème vyzvání městské rady v Liberci. A jinde. Jest možno tuto účast Němců na oslavách 28. října znehodnocovat. Je možno říkat, že to dělají jen tak na oko, ale uvnitř zůstávají těmi starými Němci. Tak to dělají zejména národní demokraté a ti, kteří by přišli o kus svého politického chleba, kdyby se nám podařilo dosáhnouti slušného modu vivendi s Němci. Rozumní lidé však nebudou podceňovati význam skutečnosti, že právě v době, kdy státní moc musila velmi ostře dokročiti na německý radikalismus, jdou Němci společně s Čechy k oslavám 28. října. To je okamžik, kterého nutno dobře využít. Jest nutno kouti železo, dokud jest žhavé. Po velkém halasení v německém táboře dochází k zhroucení německého radikalismu; hlásí se tonina jiná. Hlásí se účastí Němců na oslavách 28. října. Kooperace Čechů a Němců ve vládě byla charakterisována jednou Mayr-Hartingem jako manželství z rozumu. Jsou manželství z rozumu, z chladného rozumu, která vydrží. A jsou zase manželství uzavřená z lásky a citu, která se rozbíjejí. Dobré manželství jest však podepřeno rovnováhou rozumu a citu. V německém politickém táboře dochází v poslední době k myšlenkovému zlomu; jest to na první pohled podivná situace: tam, kde nedávno ještě hořela sláma německého radikalismu, scházejí se Češi a Němci při státním svátku. Jde o to, aby to nebylo jen ve svátek, ale aby to bylo i ve všední den. Německý radikalismus ukázal svoji vnitřní prázdnotu a tím přispěl těm, kteří v tomto radikalismu tak nezdravě nevidí prospěch našich Němců. Ještě před nedávem se zdálo mnohým, že akcie českoněmecké spolupráce spíše klesají než stoupají. Ale není tomu tak: po velkém křiku, po pádu křiklounů se hlásí k slovu střízlivost. To jest situace, které nutno využít. I z české strany, neboť tu jest příležitost po tom, jak stát dokročil na německý radikalismus, posíliti na obou stranách ty, kteří v rozřešení německé otázky u nás vidí jeden v největších úkolů. V. G.

Praha a nezaměstnaní

Tvoření pracovních kolon může býti jen nepatrnou náplastí na hroznou nezaměstnanost. Jest skutečně hádankou, proč uzavřela se stejně naše jakož i jiné samosprávy hlasům, které — znajíce místní situaci — podávají konkrétní návrhy, jak lze vydupati pro nezaměstnané práci při šetření všech zákonných předpokladů, práci, která by obce nestála ani haléf.

Konkrétně jsem kdysi návrhy na opatření práce a dokazoval podle přesného šetření na 1 km² obce Prahy, kolik by bylo možno takové práce zjednat. Laskavostí „Prítomnosti“ byly tyto náměty uveřejněny. Předpokládal jsem, že postačí toto upozornění a dobře míněné rady. Nestalo se však naprosto nic. Hledal jsem tudíž jinou cestu a to tak, že jsem upozornil všechny vedoucí činitele, jakým způsobem možno práci zjednat — bez jakéhokoliv nákladu obce. Všechno upozorňování bylo marné. Dostalo se mi zdvořilé odpovědi, ve věci samé nestalo se však naprosto nic. Poukazoval jsem při tom konkrétně, ne snad paušálně, jak jest možno donutiti majitele parcel, zakoupených od hlavního města Prahy, aby podle jim stanovené podmínky započali ihned se stavbou. Upozornil jsem na příkladech, kolik práce by takto muselo býti provedeno. Hlavní město Praha prodalo na př. za babku cenné stavební pozemky s podmínkou, že nabyvatel bude ihned stavět. Tato těžká oběť byla jistě ideově myšlena, aby bylo působeno k zvýšení stavebního ruchu. Pozemky byly prodány, avšak nejen že se nestavělo, ono se nestaví, a mnozí nabyvatelé vůbec nehodlají stavět. Upozorňoval jsem také na okolnost, co se s parcelami stalo.

Na km², na kterém bydlím, spočítal jsem přesně, kolik set metrů chodníku, planýrky jest povinen stavebník provésti. Ani v tomto případě se nic nestalo. Na moji naléhavou urgenci dostali občané a majitelé objektu hrozivé příspisy příslušného stavebního úřadu, že — nebude-li chodník do srpna proveden (přípis dostali i ti, kteří chodník již dávno měli), že bude na náklad vinníka pořízen obcí samotnou. Domnívali bychom se, že úřad, který odhodlal se k tak rázné hrozbě, přikročí také k činu. Avšak srpen minul klidně, nic se nestalo. Jeden upomínaný prohlásil, že si to obšlápl, druhý, že ho ani nenapadne, jiný správně poukázal na blízké sanatorium, které nemá ani chodník ani planýrovaný pozemek již 14 let a mínil, když to sanatoriu tak dlouho bylo trpěno, že má také 14 let dosti času. Poněvadž jeden z dělnických předáků, který jinak jistě bojuje proti nezaměstnanosti, jest — pokud mi známo — vedoucím činitelem v tomto ústavě, upozornil jsem také jej na tuto okolnost s připomenutím, že by právě tento ústav měl jíti dobrým příkladem vpřed v nynější těžké době a provésti nejen řádné oplocení, nýbrž i provedení příslušného chodníku. Nedostalo se mi odpovědi a patrně ji také nedostanu.

Výsledek mé dobře míněné akce, pokud jsem si zjistil, je — že na úředních místech byla vzbuzena nelibost. Tvoříme pracovní kolony a při tom přímo klopytáme přes práci, která má být již léta hotova, klopytáme přes systém obsluhovací a selhávající administrativu. — Promítneme-li si počet nevykonaných prací na 1 km² na 200 km² pražského rozsahu, násobíme-li ještě počtem obcí, dovolují si tvrditi, že by se našlo mnoho, mnoho práce!

Zatím však čas utíká, zima jest přede dveřmi a pohled na lidi periferie, ať dělníky nebo inteligenty jest žalostný, přímo hrozný. A přece by stačilo, když ne jinak, tedy zmocněním přinutití všechny liknavce, aby právě v této těžké době ihned započali s pracemi, ke kterým se dokonce písemně zavázali.

Ing. Karel Loskot.

Poražený hákový kříž

Tam, kde ještě před několika týdny byla u nás německá národně socialistická strana, která jásala nad tím, jak při každých obecních volbách získává, jak k ní přebíhá mládež, jak prostě německá oposice se šikuje pod praporem s hákovým křížem, jest dnes ticho. Podobně jest ticho tam, kde stávala německá strana nacionální. Nikde nebylo vidět německého radikála, který by se ostře postavil na odpor. Německé veřejné mínění přijalo rozpuštění německých národních socialistů a německých nacionálů klidně. Bez nejmenší známky protestu a odporu. To ovšem nesmí mýliti. Příliš často rozhodovaly — byť i později — vlivy, kterým se bránilo, aby se mohly veřejně projevovati a uplatňovati. Ale případ hakenkreuzlerů u nás není z těchto případů. U nich dochází ke kocovině. Nic jiného to není. K této situaci nepřispělo jen rozpuštění dvou německých stran. Pripovělo k tomu značnou měrou chování se vedoucích hakenkreuzlerských politiků. Ti, kteří po lodgmanovsku přpravovali německý lid na myšlenku, že není vyloučeno, že to půjde i po zlém, se zbraní v ruce, nechali svoje lidi stát a hledají, jak by se dostali z nepříjemné situace. Tu vyniká jeden základní rys našeho hakenkreuzlerství: jeho nestatečnost. A tu jest také základní záruka, že hitlerismus není zboží, jehož export by měl u nás větší vyhlídky. Před lety byla mezi Němci otázka, jakou taktiku mají zvoliti. Říkali tehdy, že se nemohou rozhodnouti ani pro irskou metodu ostrého odporu, ani pro indickou metodu pasivního odporu. Hakenkreuzlerská strana nebyla jen rozpuštěna: zhroutil se. Stačilo do ní slušněji drenout, a vidíme rychlý útek lidí, kteří při útěku přemýšlejí o tom, jak by dokázali, že „při tom nebyli“. Hitlerismus neodpovídá nejen politické situaci našich Němců jako minority, ale neodpovídá ani jejich povaze. Dovedli chytout jako sláma, ale na konec tu zbývá jen čoud. Německý radikalismus u nás nemá vůdce. Byl jeden a jediný vůdce německého negativismu, který měl formát. To byl Lodgman. Jeho politický osud není bez tragiky. Není jen v tom, že politik kdysi umírněný postavil se později v čelo politice nesmířitelného odporu. Je i v tom, že formát Lodgmanův byl větší, než připouštěla malichernost jeho lidí. Proto — nejen proto, že byl při volbách poražen — musil se uchýliti do politického zatiší. Co přišlo později, jest politický podprůměr, ať jest to Schollich nebo Schöppe u německých nacionálů, nebo Jung a Krebs u hakenkreuzlerů. Hitlerismus u nás našel agitátory a řečníky, ne však vůdce. První, kdo desertoval, byli vůdcové. Nestarali se o to, aby svoje lidi dostali do zadních, krytých posic. Nestarali se o to, aby ústup provedli pokud možno beze ztrát. Ukázalo se, že prapor s hákovým křížem byl u nás zapíchnut do písku.

V. G.

Hans Kyser v českém rozhlase?

Pražský Radiojournal hlásí na 3. listopad rozhlasovou hru „Napoleonská trilogie“ od německého autora Hanse Kysera. Má to znamenat vědomý pokus o sblížení s Třetí říší? Nebo neví ředitelství rozhlasu prostě, kdo je Hans Kyser? Pak mu to budí jasně řečeno: Kyser je — vedle Hanse Johsta — nejnacionalističtější dramatik hakenkreuzlerů. Jeho drama „Es brennt an der Grenze“ bylo dávno před „Schlageterem“ programatickým tendenčním kusem Hitlerova Německa a hrály je skoro všechny národně socialistické spolky; tendence tohoto kusu je osvobození „německých bratrů“ v Polsku a v Československu. Není divu, že tento muž má v dnešním Německu četné oficiální funkce v duchovních a kulturních svazech. Proto je tím podivnější, že český Radiojournal si neumí pro svoje porady najít mezi emigrovanými nebo i neemigrovanými německými autory žádného jiného reprezentanta německé kultury.

H. F.

Pohodlní a nepohodlní cizinci v českém filmu

Asi před rokem se v Praze ustavila t. zv. Čsl. filmová unie. Je to jakási odborová organizace našich filmových pracovníků, jejímž hlavním a vlastně i jediným zájmem má býti hájení materiální zájmy svého členstva. Dlouho o tomto společku širší veřejnost vůbec nevěděla. Teprve když přenesl svoji činnost z kavárny Rokoko, z tohoto tradičního střediska českých filmářů, do vlastních místností v kavárně Hybernia, a zejména od pamětihodné schůze v dubnu t. r. v pražské restauraci Baxtexu, vyznívajícím jako spontánní projev důvěry zaměstnanců pánům filmovým podnikatelům a proti zlým filmovým kritikům, teprve od této doby se začla zintenzivňovati činnost tohoto odborového sdružení. Jako v každém pořádném spolku začly se i zde zřizovati různé pracovní sekce. Po sekci herecké přišla na řadu sekce režisérská. Režiséři se sešlo co do počtu plných patnáct. Nevadí, že pět z nich a sice páni Hašler, Kojšl, Seidl, Sviták a Zdráhal zatím vůbec ještě nepracovali jako režiséři ve zvukovém filmu. Jistě však svoji přítomností a svými režisérskými ambicemi plně vynahradí režiséry jako Gustava Machatého, Mač Friče nebo Vladislava Vančuru, jejichž jména zde marně hledáme; vždyť o filmy těchto tří nepřítomných je stejně větší zájem v cizině než u nás. Stačí, že tu jsou organizováni páni Binovec (plně kvalifikovaný svojí „Pepinou Rejholcovou“), Innemann (nejenom padesátí filmy své režisérské minulosti, ale hlavně svou nedávnou režisérskou účastí na zfilmované „Prodané nevěstě“), Kantůrek, Kmínek (jistě za svoji nejnovější „Perníkovou chaloupku“ ze skutečného pardubického perníku), Kubásek, Krňanský, Lamač (o němž však nevíme, zda je tu pouze ze soukromého zájmu nebo snad jako delegát říšskoněmecké hakenkreuzlerské odborové organizace NSBO), Medeotti, Pražský a Slavinský (figurující v tomto výběru jmen nejenom za svoji velkoryse koncipovanou „Madlu z cihelny“, ale i jako režisérský attaché organizace by člověk předpokládal, že soustředí svoji činnost na důsledné hájení hospodářských zájmů svých členů; ale jejich poslání je vyšší. Jsou především velmi obětaví; chtějí vždy účinně pomáhati českému filmu (i za cenu obětí materiálních práv a povinností svého členstva, takže se v našich atelierech setkáváme s nejhůře placenými komparsy v Evropě — 20 Kč za pracovní den). Jsou však také objektivní a připouštějí, že dnešní, dle jejich mínění ne právě nízká úroveň českého filmu se dá cílevědomou prací ještě dále zvyšovati. Za tím účelem prý potřebuje český film, respektive výrobky jejich členů, všestranné ochrany. Jsou proto pro kontingent, aby zde nemohly cizí filmy konkurovati sice malému — ale našemu českému filmu a ze stejných důvodů odmítají i jakoukoliv účast cizích umělců (o umělce není přece u nás nouze) na české filmové produkci. Odtud také následující rozhodnutí ze schůze režisérské sekce:

Čsl. filmová unie spolu se svou sekci režisérskou zaujala na dotaz Zemského úřadu v Praze přísně zamítavé stanovisko k žádosti, kterou podala pražská společnost Starfilm jako výrobce prvního česko-jihoslovanského filmu „A život jde dál“, aby jí bylo dovoleno zaměstnat pro tento film říšskoněmeckého příslušníka p. Carla Junghanse.

Toto zamítnutí odůvodnila Čsl. filmová unie tím, že je u nás po ruce celá řada kvalifikovaných domácích režisérů bez zaměstnání, jejichž přesný seznam přiložila podle jmen i s adresami.

Škoda, že onen seznam „kvalifikovaných režisérů“ nebyl současně uveřejněn.

Nyní by každý předpokládal, že toto odmítavé stanovisko Čsl. filmové unie k otázce zaměstnávání cizinců v české filmové produkci bude vždy důsledně hájeno. Že nezaměstnaným

českým kvalifikovaným režiséřům nebude nikdy ubíratí práci cizinec. Že prostě Unie bude při každém pokusu o zaměstnání cizince ostře protestovati. Ten, kdo by tak předpokládal, byl by však na velkém omylu. Neboť neminul ani týden po publikování citovaného rozhodnutí režiséřské sekce, a již nalézáme v obvyklých zprávách Unie v časopisu „Kino“ následující dvě zprávy:

„V posledních dnech dotazuje se stále členstvo v sekretariátu na obsazení filmu „Volha v plamenech“, který bude režirovat V. Turžanský a který prý angažoval kolik set ruských běženců. Zpráva tato nezakládá se na pravdě a jak kol. ústřední tajemník zjistil, je sice pravdou, že režisér Turžanský je pochopitelně obklopen svými krajany, ale po zákroku Unie u společnosti A-B bylo konstatováno ústně i písemně podle žádosti podané spol. A-B zem. úřadu podle zákona o ochranu domácího trhu toto: „V české versi budou zaměstnání naši příslušníci a při obou verzích bude technický personál i kompars z řad našich příslušníků, takže mimo několik cizinců najde při výrobě tohoto filmu výdělek mnoho našich lidí. Z celkového počtu zaměstnaných bude ca 95% našich příslušníků. Zpráva tato je jistě dostačující a žádáme důrazně, aby členstvo nevnášelo do dnešní kritické situace ještě větší chaos a uvědomilo si, že stojíme na stráži.“ (Filmová Unie stojí na stráži: bude zaměstnáno 95% našich příslušníků; jde tu hlavně o kompars a technický personál — kompars po 20 Kč za den. Naproti tomu režisér Turžanský, operatér, architekt a scenarista tvoří sice pouhých 5% z celkového počtu ve filmu zaměstnaných lidí, ale odvezou si společně téměř 400.000 Kč. Filmová Unie stojí skutečně na stráži. Pozn. autorů.)

A dále:

„Režisér Turžanský se hlásí za přispívajícího člena Čsl. filmové unie a těšíme se na spolupráci v jeho velkofilmu. Také ostatní hlavní představitelé filmu „Volha v plamenech“ se hlásí za členy.“

Ach tak!! Když tedy v celém světě již dostatečně prokouknutý mezinárodní kýčař V. Turžanský si přijde do malého Československa vydělat 220.000 Kč, které obdrží za režii filmu „Volha v plamenech“, z nichž na př. 1000 Kč věnuje jako členský příspěvek Čsl. filmové unii, pak není již nejmenší obavy o poškození našeho trhu práce. Pak nejsou naši „kvalifikovaní“ režiséři obírání o svůj chléb, pak již není naše měna ohrožena vývozem valut do zahraničí. Pak se již u Zemského úřadu neprotestuje proti zaměstnávání cizinců, pak se již k tomuto dobrozdání nepřikládá seznam jmen s adresami našich nezaměstnaných režiséřů. A nikdo se také nepozastavuje nad tím, že Turžanský si odvezl asi sedmkrát tolik než dostávají obvykle naši režiséři za film. A stejně nikdo neprotestuje proti tomu, že německý operatér Wagner dostane 96.000 Kč smluvní odměny, zatím co na př. náš Vích, který byl i k tomuto filmu — aby se neřeklo — přizván, dostává normálně pouhých 15.000 Kč. Také známý Pabstův architekt Andrejev dostane za film „Volha v plamenech“ 56.000 Kč, zatím co naši architekti mají průměrně kolem 5000 Kč.

Ubohý Jungmans! Jak je nezkušený. On, který přistupuje k filmování vždy s určitými uměleckými ambicemi, zcela zapomněl se předběžně informovati o zákulisních poměrech u nás. Zapomněl se přihlásiti za člena naší odborové organizace filmových pracovníků a zaplacením příslušného obnosu za členství sejmouti se sebe odium škůdce zájmů našich domácích filmařů. Neuvědomil si, z jakých podivných hledisek se u nás posuzuje zájem státu a české filmové produkce při podávání dobrozdání o možnostech získání pracovního povolení. Ovšem v pozadí hraje tu ještě úlohu i mocenské postavení společnosti A.-B., produkující Turžanského film, která je přece něco docela jiného než nějaký malý producent, jako v případě Jungmansově společnost Starfilm. A tak i zde platí slova časopisu „Kino“: Quod licet Jovi, non licet bovi.

V závěru, aby nebylo nedorozumění, podotýkáme, že zásadně jsme vždy pro přibrání skutečných umělců, jako na př. Jungmans, Andrejev nebo Wagner, ku spolupráci na našem filmu; o tom však musí rozhodovati jiné okolnosti než prostá přihláška za člena do filmové Unie, respektive — a myslíme, že o to tu především šlo — o zaplacení příslušného členského příspěvku (při čestném členství, jako v každém jiném spolku vždy dostatečně vysokém), který slouží jedině k zajištění spokojeného života pánů tajemníků.

J. Brož a V. Lustig,

Sauvez les élites

Zaznamenáváme velikými písmeny bídu nezaměstnaných dělníků průmyslových i zemědělských. Uvědomujeme si osud těchto neviných obětí současných poměrů. Připomínáme si hlad a blížící se zimu, kterým mají býti vystaveni dělnické

rodiče a děti. Organisuujeme účinnou pomoc a vyzýváme při různých akcích ke spolupráci všechny lidi dobrého srdce a dobré vůle. Stejně však — a bohužel, rovněž tisícovými ciframi — zaznamenáváme velikými písmeny hrozivou nezaměstnanost studovaných. Snad pomocná akce „Přítomnosti“ měla možnost bezprostředně nahlédnouti za záclony bídy inteligence. Jinak však — a příčinou je hrdost většiny postižených — se nedovídáme o hladu a zimě rodin nezaměstnaných doktorů, inženýrů, profesorů atd. Občas — a to jen pohotovostí několika venkovských zpravodajů denních listů — se dočteme, že na místo obecního sluhu se hlásí — slovy deset — lidí s akademickým titulem. Divíme se, proč je tolik zradikalizovaných inteligentů vpravo a vlevo. Pravice a levice jim alespoň slibují zlepšení situace. A střed dosud nepromluvil, a když, tak přispěl k zvětšení jejich řad. Ve Francii připomíná i razítko pošty, že je nutno něco dělat. Sauvez les élites. Aidez la „Cité universitaire“. Ano, dejme se i my do práce pro záchranu inteligence. Vraťme jim naději, že jsou alespoň rovnocenní dělníkům!

V. Herrmann.

národní hospodář

Jiří Hejda:

Deflaci také v úrocích

II.

Příliš mnoho peněžních ústavů.

Máme 7562 peněžních ústavů, čili na jeden ústav připadá asi 1900 osob, čili asi 630 rodin. V tom jsou i dělníci, všechno obyvatelstvo zemědělské, Slovensko i Podkarpatská Rus — lidé, kteří za celý svůj život snad vůbec neprijdou do styku s peněžním ústavem nebo lidé, jichž styk se omezuje na spořitelní knížku. Je někdy až groteskní, kolik peněžních ústavů je v některých docela nepatrných obcích. Namátkou — aniž bych hledal případy mimořádné — uvádím jen několik případů: Skuteč má 6 peněžních ústavů (jednu spořitelnu, 4 záložny, jednu okresní hospodářskou záložnu), Benešov rovněž 6 (v tom jednu banku), Beroun 7 (s 2 bankami), Mělník 8 (v tom 5 záložny), Jičín 7, Tábor se svým chudým zemědělským okolím 13 (4 banky, filiálku Národní banky, 4 záložny, jednu spořitelnu, jednu okr. hosp. zál. a dva jiné peněžní ústavy). Větší města vypadají přirozeně podle toho. Teplice-Šanov mají 20 peněžních ústavů (8 bank, filiálku Národní banky, 8 záložny), Olomouc 28 (10 bank [!], filiálku Národní banky, 14 záložny [!]) a Bratislava se svými 100.000 obyvateli má 47 peněžních ústavů, v tom 20 bank! Většinou pro samé banky nevidět nikde peníze. Máme 1215 občanských záložny s 10 miliardami vkladů. Odečteme-li takové ústavy, jako je Záložna Vinohradská s 600 miliony, vršovická se 162, smíchovská se 145, karlínská se 181, Čs. lékařů s 94 mil. Kč atd., zjistíme, že průměrný vklad na jednu záložnu činí asi 8 mil. Kč. Záložny platí dnes 4% z vkladů a půjčují na 6.5%, takže vydělávají 2.5%, čili více než 60% z toho, kolik samy platí. Pochopitelně. Vždyť 2.5% znamená průměrně 200.000 Kč (seženou-li se ovšem, protože jak známo jsou také dlužníci, kteří neplatí) a z toho se má platit personál, nájemné, daně, prostě hradit celá reжіe. To je třeba si uvědomit. Ale jak je to s 377 živnostenskými záložnami, které mají jen 626 mil. Kč vkladů? U těch dělá průměrný vklad 1,800.000 Kč, čili při 2.5% marži činí výdělek 45.000 Kč ročně na úhradu celé reжіe! Chtít, aby tyto ústavy snížily úrokové

rozpětí mezi kreditem a debetem, znamená znemožňovat jim existenci. Otázka tedy zní, mají-li tyto ústavy vůbec existenční oprávnění, a protože právě tento hraniční výnos to je, který rozhoduje při stanovení úrokových sazeb, není-li v zájmu národního hospodářství se jich zbavit. Šlapou-li si na paty tyto trpasličí peněžní ústavy, které svým hospodářstvím uvádějí do nesnázi organizace, které je vyvolaly v život (jsou to namnoze také politické strany, které se pak nutí k všemožným, ne právě nejčistším transakcím), trhají-li si vklady přímo od úst, je možno důvodně pochybovat, že nějakým způsobem přispívají národnímu hospodářství a bylo by snad záhodno uvažovati o jejich likvidaci. Dvojí opatření by mohlo jednak zamezit tvoření dalších peněžních ústavů, jednak omezit jejich dnešní počet. Především by to byl numerus clausus, stanovený pro jednotlivé obce podle počtu obyvatelstva a hospodářského významu, za druhé stanovení minimální výše vkladů, kterou musí vykázat peněžní ústavy, žádají-li o koncesi. Ústavy, které by této výše nedosáhly, byly by nuceny sloučiti se s jinými úvěrními ústavy stejného druhu, po případě by musely likvidovat.

Podobně je tomu s filiálkami bank. Máme inflační bankovníctví, které naprosto neodpovídá nejen dnešním mimořádným dobám, ale neodpovídalo ani dobám normálním. Agrární banka má (po posledním sloučení jedné filiálky s filiálkou Živnobanky) 14 filiálek, Länderbanka 16 filiálek a dvě expositury mimo Prahu, Česká banka 6 filiálek a tři mimopražské expositury, Unionbanka 35 filiálek, Česká eskomptní banka 38, Česká průmyslová banka 55, Moravská banka 38 filiálek a jednu exposituru, Anglobanka 46 filiálek a 7 expositur (kromě čtyř filiálek zahraničních). Naproti tomu naše největší banka, Živnostenská, má pouze 23 filiálky a jednu exposituru. Není nápadné, že největší počet filiálek mají ústavy, o kterých je notoricky známo, že se jim nedaří nejlépe? Podíváme-li se na rozvržení filiálkové sítě, můžeme konstatovat, že na př. Hradec Králové (14.000 obyvatelů, celá aglomerace 26.000) má 9 bankovních filiálek, nedaleké Pardubice s 25.000 obyvateli 6 filiálek. Jihlava s 29.000 obyvateli má rovněž 9 bankovních filiálek. Ale i takový Rakovník nebo taková Roudnice, což jsou přece městečka docela provinciální, mají svoje 4 bankovní filiálky. Samozřejmě, že v každém městě je, jak už jsem výše uvedl, městská spořitelna, okresní hospodářská záložna, tucet občanských záložen a po případě ještě nějaké jiné peněžní ústavy. Opět jsme u téhož problému: skýva chleba, ze které všichni ukusují, je malá. Jediné východisko je tedy rušit a slučovat filiálky. Ale to je problém velmi složitý a nedomnívám se, že by byl řešitelný bez zásahu státní autority.

Jde totiž jednak o aktivní a pasivní obchody každé jednotlivé banky, jednak o zaměstnání. O zaměstnanecké otázce psal jsem už na těchto místech před rokem a myslím, že by bylo v zájmu zaměstnanců samotných, kdyby přišli s určitými konkrétními návrhy, jak se má tato otázka řešit, a nečekali, až poměry budou silnější než oni. Všechny právní nároky jsou málo platny tam, kde prostě není prostředků. Ultra posse nemo tenetur. Pokud

ale jde o obchody bank a jejich filiálek, je cesta k řešení možná buď obapolnou dohodou naprosto dobrovolnou (příklad dala Živnobanka spolu s Agrární bankou), nebo — a to bude asi nezbytné — pod tlakem veřejné autority. Musíme chápat, že goodwill jednotlivých bank je dnes značně otřesen a že by namnoze likvidace filiálek a předání obchodu jinému ústavu mohlo způsobit bance nepříjemnosti mezi klientelou. Jsou zde obavy rázu konkurenčního. Jednotlivé banky se nemají rády, a chceme-li se dovědět něco velmi nepěkného o vedoucích ředitelích některé z nich, stačí, jdeme-li se informovat k vedoucím ředitelům — konkurence. Kdyby ale vláda vypracovala schema o redukci filiálek na podkladě přesných dat, která si může dnes podle bankovního zákona ode všech bank vyžádat, odpadly by všechny tyto obavy a bylo by pak možno jednat na podkladě přesných čísel — aniž by bylo jakkoli prozrazeno obchodní tajemství. Pasivní filiálky by se v obcích, kde je nadbytek peněžních ústavů, zrušily, jednotlivé ústavy by kompensovaly navzájem klientelu a mohli bychom se tak dostat poměrně brzo k spořádanému stavu našeho peněžnictví.

Je tu ale ještě jedna otázka, mluvíme-li již o bankách, a to je otázka

definitivní sanace

oněch peněžních ústavů, které stále jsou v situaci velmi obtížné. Omezují se zde úmyslně jen na docela všeobecný nástin, protože nemá smyslu rozebírat tyto věci do podrobností. Myslím, že žádná z dosavadních sanací, ať je prováděl už Engliš nebo Trapl, nebyla provedena důsledně a velkoryse. Zájmy, které namnoze byly řešeny v souvislosti se sanací peněžních ústavů, s úvěrnictvím přímo nesouvisely. Tím se stalo, že na vskutku zdravý základ žádný z peněžních ústavů postaven nebyl. Chceme-li se k tomu jednou dostat — a je to jistě nezbytné, má-li v našem peněžním systému dojít k úplnému ozdravení — bude třeba vzít celou věc znovu do ruky a tu bych dával v úvahu tento (příznávám, že nikterak originální, protože odkoukaný Mussolinimu) námět: Slučme všechny peněžní ústavy, na kterých má stát z důvodů sanace svoji účast a vytvořme z nich po naprostém vyčištění bilancí jednu slušnou banku střední velikosti, která se bude zabývat jen běžnými úvěrními obchody a které vezmeme všechn její průmyslový koncern. Problém tohoto vyčištění, o kterém mluvím, bude se týkat přirozeně daleko spíše oněch peněžních ústavů, které z příkazu vlády poskytovaly k sanacím finanční prostředky. Pro průmyslový koncern všech sanovaných bank, ale také sanovaných průmyslových závodů a přízných státních podniků budíž vytvořena holdingová společnost, jejíž akcie zčásti budou dány do portfeuille nové banky, zčásti umístěny na volném trhu. Proč navrhuji toto oddělení průmyslu od bank?

Především proto, aby se konečně jednou jasně ukázalo, co nevědí dnes dobře ani ředitelé bank, ani ředitelé průmyslových závodů, totiž co je zájem bankovní a co průmyslový. Nemůžeme se postavit dobře ani na jednu ani na druhou stranu. Hřešilo se stejně na průmyslu, kterému v době peněžní plethory liberální úvěrová politika banky umožňovala pochybené investice a nezdravou expansí, jako se hřešilo pak na

bankách, když se omyly chtěly napravovat zvýšením angažmá. Na malého dlužníka si může banka dupnout, ale s velkým musí zacházet jako s porculánem, protože kdyby padl, mohl by ji rozbít s sebou. Kterým průmyslovým podnikům se podařilo dostat banku do této závislosti, ty měly vyhráno. Ale tato zajímavá spleť se nevyjasní, dokud neuvidíme přesně, kde končí zájem bankovní a začíná průmyslový a naopak. Vytvoření průmyslového holdingu má ostatně i jiné výhody, které plynou z koncentrace vůbec. Je velmi pravděpodobné, že bude možno řadu příbuzných podniků sloučit, nebo alespoň spojit pod jednotné vedení.

To jsou zásadní poznámky k otázce organizace úvěru a zlevnění úrokových sazeb. Je zde ještě jedna věc, která se právě v poslední době pokládá za aktuální, tak zv. akceptační banka. O tom však bude možno mluvit při jiné příležitosti.

Ing. Vilém Šáda:

Zápas orla s vlkem

Nemáme na mysli některou z Ezopových bajek, ani jiný příběh ze života zvířat. Jedná se o příběh skutečný, a mravní naučení, plynoucí z této bajky současného života, bude mítí rozhodující význam v hospodářských dějinách světa.

Orel v našem příběhu není nikdo jiný, nežli dnes už po celém světě známý

Modrý orel (Blue Eagle),

pod jehož symbolem americký prezident Roosevelt provádí gigantický boj za hospodářskou obrodu svého státu. Jeho protivník jest celému světu neméně známý „kapitán amerického průmyslu“ Henry Ford, jenž v americkém tisku jest výstižně charakterisován poetickým titulem „Osamělý vlk“ (Lonely Wolf).

Oč se vlastně jedná? Jednou ze součástí Rooseveltova hospodářského tažení jest snaha o oživení průmyslové výroby a o snížení stále hrozivějšího počtu nezaměstnaných. Za tím účelem považoval Roosevelt a jeho rádcí za nutné snížití pracovní dobu, aniž by při tom snížením mezd byla ohrožena kupní schopnost dělnictva. Jelikož bylo zřejmé, že výsledku by nebylo dosaženo, kdyžby snížení pracovní doby a zachování minimálních mezd nebylo provedeno do důsledků v každém jednotlivém průmyslovém oboru, použil Roosevelt v hospodářské politice dosud neznámého prostředku — t. zv. řádu slušné soutěže (codes of fair competition).

Řády slušné soutěže

mají zprostředkovat spolupráci mezi státní administrativou a průmyslem a nahradit tak přímý zásah vlády do otázek soukromého podnikání, který i dnes ještě byl by neslučitelný s mentalitou amerického podnikatele. Zákon NIRA (National Industrial Recovery Act) stanoví proto pouze zásady, které má každý řád slušné soutěže obsahovat. Vlastní jeho obsah jest ponechán dohodě jednotlivých podnikatelských organizací, jejichž návrh jest pak v parlamentě projednáván a po případných změnách prezidentem podepsán. Podpisem presidentovým nabývá řád slušné soutěže zákonné povahy, neboť váže svými ustanoveními každého jednotlivého podnikatele v dotyčném průmyslovém odboru, a v případě jeho nedodržování může býtí sáhnuto k trestním sankcím, na něž bylo v NIRA pamatováno. Podnika-

telé, kteří svým podpisem potvrdí, že se sjednanému řádu podrobují, mají právo označovati své prodejny neb výrobky znakem Modrého orla, který jim má zaručiti klientelu všech, kdož souhlasí s Rooseveltovým programem hospodářské obrody.

A zde právě vstupuje na scénu

Osamělý vlk,

aby vyhlásil válku Modrému orlu. Henry Ford nepřistoupil na dohodu sjednanou svazem amerických automobilových výrobců — jehož, jak známo, není ani členem — a nepodepsal v stanovené době schválený řád slušné soutěže pro automobilový průmysl. Nepodepsal, ačkoliv si musel býti vědom toho, že se tím dopouští zřejmého odboje proti vládě a presidentu, vybavenému nejzrozsáhlejší plnou mocí, která kdy byla v demokratickém státě svěřena do rukou jednotlivcových. Nepodepsal, ačkoliv věděl, že se tím vydává kritice a rozhořčenému odsouzení širokých mas amerického lidu, které do Rooseveltova plánu skládají své poslední naděje na zachranu z hospodářského a mravního rozvratu. Nepodepsal, třebaže věděl, že jeho konkurence využije této příležitosti, aby znovu zaútočila na jeho posice beztak již silně otřesené. Proč?

Ačkoliv Ford se obyčejně netají se svými názory, tentokrát svoje rozhodnutí neprovázel žádnými přímými komentáři. Pouze ústy vedoucích své firmy nechal prohlásiti, že řádu slušné soutěže se podrobiti nemůže, neboť jej považuje za nepřipustné vměšování se státu do vnitřních záležitostí soukromého podnikání, což ovšem nelze sloučiti s americkým pojetím podnikatelské neodvislosti.

Takové vysvětlení zdálo by se snad na první pohled dostatečné. Při hlubším uvážení musíme však dojíti k přesvědčení, že pro pouhý rozpor v zásadách neriskoval by žádný podnikatel — třeba by byl ještě tvrdohlavější nežli sám Ford — tolik, kolik Ford riskoval svým odbojem proti NIRA, obzvláště když ostatní průmysl se nezdráhá podrobiti se novým názorům na poměr státu a soukromého podnikání. Co jest tedy tím palčivým bodem, který donutil opět jednou Osamělého vlka k boji jednoho proti všem?

Jest přímo nemyslitelné, že by stanovení minimálních mezd a zkrácení pracovní doby mohlo vzbuditi tak náruživý odpor Fordův. Vždyť Ford jest jedním z prvních a nejdůslednějších přívrženců těchto zásad. Svůj souhlas s tímto bodem Rooseveltova programu dal najevo nepřímou tím, že dobrovolně snížil pracovní dobu za současného zvýšení hodinových mezd, takže po této stránce pracovní podmínky ve Fordových dílnách se téměř vůbec neliší od pracovních podmínek firem, které podepsaly automobilový kod.

Příčinu Fordova odporu nutno hledati tedy jinde. A tu přicházíme k dalšímu bodu, který podle směrnic NIRA musí býti součástí každého řádu slušné soutěže. Jest to právo dělnictva na svobodnou volbu odborových organizací a na uzavírání kolektivních smluv se zaměstnavateli. NIRA totiž výslovně stanoví, že každý řád slušné soutěže musí obsahovati též ustanovení:

„1. že zaměstnanci mají právo se organizovati a prostřednictvím volených zástupců uzavírati kolektivní smlouvy, při čemž musí býti prosti jakýchkoli zákroků, omezení nebo nátlaku se strany zaměstnavatelů neb jejich orgánů a to jak při volbě zástupců, tak při organizování a ostatní činnosti směřující ke kolektivnímu jednání, vzájemné pomoci a ochraně;

2. že na žádném zaměstnanci nebo osobě zaměstnání hledající nebude požadováno jako podmínka zaměstnání, aby náležel k závodní organizaci nebo aby se vzdal členství neb organizační činnosti v dělnické organizaci podle své vlastní volby.“

Tímto ustanovením NIRA po prvé v politických dějinách Spojených států přiznává se americkému dělnictvu totéž právo na organizaci a kolektivní vyjednávání, které v Evropě již dlouhá léta jest naprostou samozřejmostí. Americké dělnictvo má býti tímto způsobem — aspoň podle zdání, ne-li ve skutečnosti — chráněno proti teroru svých zaměstnavatelů.

Kdo měl příležitost sledovati aspoň částečně dělnické hnutí v Americe, ví dobře, kolik úsilí američtí podnikatelé vynaložili na zdeptání pokusů o odborové organizování dělnictva. „Open shop“ — dílna, jejíž zaměstnanci nesmějí náležeti k žádné odborové organizaci — jest pilířem amerického kapitalistického individualismu, na němž jest vybudován americký obchod i průmysl. Není vyloučeno, že odstraněním tohoto pilíře byla by zasazena smrtelná rána americkému kapitalismu konservativní školy, jejímž Ford jest typickým zástupcem. Není proto divu, že právě tento bod Rooseveltova programu podle souhlasného názoru stal se hlavním důvodem Fordova odporu.

Kdo je to vlastně Ford?

Ještě před několika lety řekli bychom právem, že tento největší výrobce automobilů na světě jest reprezentantem a mluvčím moderního amerického průmyslu. Dnes již pohasla u amerického lidu gloriola kolem hlavy Fordovy. Americký lid i přes svoji náruživou lásku k frázím a pózám prohlédl konečně, že pod umělou výstavbou krásných slov neskrývá se nic jiného než neúprosný systém kapitalistické expanse. Americký lid prohlédl tehdy, když do nebes velebený „mecenáš dělnictva“, jenž za slunných dnů prosperity měl až dojemnou starost o to, co jeho zaměstnanci jedí, pijí a kouří, neváhal obětovati jejich blaho i existenci jejich rodin, jakmile se na obzoru ukázaly první mraky hospodářské tísně. Fordky již dávno byly předstíženy Chevroletkami a nebezpečně se blížící Chryslerův Plymouth hrozí odsunutí Forda na třetí místo na žebříčku výrobců automobilů.

A tak Ford — třebaže zbaven mytického hávu národního hrdiny — zůstává, čím byl vždy: prototypem amerického kapitalisty, který dovede jíti za svým cílem cestou přímou, byť i tvrdou. Avšak Ford jest ještě více. Jest i symbolem amerického kapitalismu. Jako Ford na chvějících se základech svého podniku neústupně vyzývá svého nepřítele na souboj o to, co považuje za svoje právo, tak i americký kapitalismus, který svou tvrdou cestou přivedl stomilionový národ na pokraj zoufalství, brání se posledními silami proti všem pokusům o okleštění svojí moci.

Ať již posuzujeme Forda jakkoli, jedno mu musíme loyálně přiznat. Je to odpůrce čestný a poctivý. Jediný z amerických kapitalistů postavil se otevřeně proti Rooseveltovým reformám bez ohledu na risiko, které tím podstupuje. Těch, kteří s Rooseveltem nesouhlasí, jest mnoho, avšak žádný z nich neměl odvahy, aby se postavil proti náladě davu, vytvořené Rooseveltovou propagandou. Věnují se prozatím pouze podkopné činnosti a čekají na první příležitost k setřesení nepřijemného jha, které nový režim vkládá na soukromé podnikání.

A Roosevelt.

Prohlédli jsme si jednoho ze soupeřů a zbývá nám ještě druhý. Jako každý aktivní politik, tak i prezident Roosevelt je vystaven nejrůznější kritice. Kritika zprava mu vytýká „bolševisaci“ Ameriky, kritika zleva reakcionářství. Roosevelt není vinen ani tím, ani oním. Posuzujeme-li jej jenom trochu nestranně, přijdeme k názoru, že jest jen poctivým bojovníkem za záchranu amerického kapitalismu.

Postavení Rooseveltovo nebylo a není záviděníhodné. Onoho pošmurného březnového dne, kdy pronášel svoji nástupní řeč, celá hospodářská konstrukce Spojených států se chvěla a hrozila zhroucením. Americký kapitalistický individualismus byl v koncích. Roosevelt to věděl, právě tak jako musel věděti, že za den nebo dva bude muset zavřít všechny banky, aby předešel naprostému zhroucení celého systému. A přece jeho řeč byla klidná a plna důvěry v budoucnost. Ať naše sympatie jsou na kterékoli straně, musíme přiznati, že Roosevelt osvědčil se tu jako kapitán, který — i když snad neznal a nezná doposud východiska z kritické situace — svým klidem a rozvahou zabránil panice a místo útoku na záchranné čluny přiměl svou posádku k pracem na záchranu celé lodi.

Bylo by osudným omylem pokládati Roosevelta za zastávce dělnické třídy nebo snad dokonce přívržence socialistických myšlenek. Generál Johnson, vrchní vojévůdce Rooseveltova hospodářského tažení, prohlásil jasně ve své chicagské řeči o Dnu práce: „NIRA nemůže a nesmí býti pokládáno za vítězství dělnictva.“ Mrtví stávkující v pensylvánských dolech a rostoucí počet stávek po celých Spojených státech jsou toho nejlepším důkazem.

Nikoli. Roosevelt pouze pochopil, že dosavadní metody amerického kapitalismu vedly by nezbytně k jeho zhroucení. Proto hledí vybudovati základy pro nový směr moderního kapitalismu — řekli bychom kapitalismu kolektivního na rozdíl od staré školy individualistické — který má překlenouti propast, na jejímž okraji se americký hospodářský systém octl. A v tom také spočívá význam zápasu orla s vlkem.

V boji se pokračuje, výsledky možno čísti v denním tisku. Doufejme pouze, že zápas skončí vítězstvím jednoho ze soupeřů a že se neobjeví znenadání hladový medvěd, který by oba zápasníky zadával a vytvořil tak nečekané mravní naučení této moderní bajky.

literatura a umění

Otto Rádl:

Smích

II.

Proč se tomu smějete.

Jako je člověk spoután svým majetkem, tak je také otrokem svého povolání, otrokem pomalého vydělávání peněz: proto se těší tak upřímným sympatiím každý podvod a každé zlodějství, jež někomu pomůže k majetku bez práce. Je proto přijato celým hledištěm s velikým nadšením, když Stanliero a Oliviero svou rozmluvu o volbě povolání zakončí rozhodnutím, že se stanou loupežníky. Zlodějna jako řádně provozované povolání se líbí tak jako málo co jiného.

Stan a Olivier však provozují loupežnictví se svým originálním klidem: toto odchylení od banditské tradice je opět novotou, jež působí směšně. Oba se totiž chvíli procházejí lesem, klidně si mezi mnoha drvoštěpy vybírají jednoho, kterého by prvního oloupili, a pak k němu klidně přistoupí a řeknou mu „peníze nebo život“, ukazující hlavně dvou museálních flint. Přepadený pokojně dále štípe pařez. Laurel mu poklepe na rameno, a upozorňuje ho na fakt, že se stal obětí loupežného útoku. Drvoštěp se ohlédne, nerozumí, naznačuje, že je hluchý. Stan a Laurel na něho střídavě řvou a hulákají mu až u ucha: „peníze nebo život“. Kolem nerušeně pokračuje ve své práci na dvacet drvoštěpů, přepadený nerozumí a nerozumí. A najednou to pochopí. Vrhne se na zemi na kolena, pláče a lomí rukama, upozorňuje na svou strašnou bídu a svých šestnáct dětí velmožné pány loupežníky. Ti tu stojí oba trochu v rozpácích, jsou stále zarmoucenější, a na konec brečí spolu s drvoštěpem hořké slzy nad bídou lidského života. Pak ho podarují vším, co právě najdou v kapse, požehnají se s ním, a ještě trochu poplakávajíce, jdou svou cestou.

To není „gag“; to není překvapující nápad, po němž bouřlivě exploduje smích jako puma. To je další příklad humoru vypočítaného na účinek psychologický. Směšnost této situace nemůžeme vysvětliti žádnou z běžných teorií komiky: nestačí odvoditi její směšnost žádným chybným podsunutím lidumilného jednání pod pojem „loupežník“, žádným porušením normálního příčinného průběhu, není možno na ni aplikovati bergsonovské pravidlo o mechaničnosti v komice. Smích tu má podstatu psychologickou. Ve chvíli přepadení přešly sympatie divákovy z útočnicka na přepadeného: s napadeným se divák snáze identifikuje a kromě toho je to ještě zřejmě dobrák a chudák, jenž rázem získá divákovy sympatie. V divákovi je skryt měšťák, jenž přes své občasné reaktivně anarchistické sklony přece jen trvá v podstatě na tom, aby přechody vlastnictví se daly legálním způsobem. Tento měšťák je znepokojen, a současně naplněn zvědavostí, jak napadený ze situace vyvázne. Ve chvíli, kdy se oba amatéři lupiči dávají do pláče, nastává uvolnění vnitřního napětí, jež se vyjadřuje smíchem. Není to smích prudce vybuchující, nýbrž pomalu se uvolňující, neboť celý proces je spojen s určitou meditací a určitými reminiscencemi, je složitý, a komičnost se tu nemůže projevit tak křiklavě jako při „gagu“.

Konec situace, kterou jsme popsali, je již příliš umělostkářský, když oba lupiči Stan a Laurel zmizeli, schová si chudáček nabyté peníze do pytlíku k ostatním. A pojednou jakoby zázrakem velice dobře slyší. Obecenstvo se již nesměje. To je přílišná kumulace faktů, zjištění hluchoty a zjištění slyšení jsou příliš od sebe vzdáleny časově, takže jejich protiklad už nemůže vyvolat smích. Základní pravidlo komiky: je tím účinnější, čím je docílena prostějši.

Zlomyslná nosítka.

Bylo by třeba probrati všech sedmnáct výstupů, jež mají Laurel a Hardy spolu v tomto filmu, a rozlišit, kde humor je vypočítán na určitý účinek psychologický, kde je založen na určité nesrovnalosti logické, a kde se obě složky střídají.

Scéna, kde oba pokračují ve své lupičské kariéře, vyberou si tentokrát k přepadení skutečného aristokrata a pak ke své hrůze zjistí, že to je sám Frà Diavolo, Bratr Čert, bandita všech banditů, má komiku psychologickou. Divák sympatizuje bezděčně s přepadeným, náhle uhádne podle jeho písne, že on je vlastně daleko horší kvítko, a přeskočí se svými sympatiemi nazpět na oba chudáky, kteří se napálili. Humor tu spočívá ve dvou momentech. Předně v nápozdí, v tom,

že se divák sám může dovědět, s kým má co dělat (podle toho, že přepadený dovede banditskou píseň, již už známe, dokonale, zatím co se oba amatéři-Diavolové o ni marně pokoušejí). Za druhé v onom přehození sympatií, v oné duševní akrobacii. Obě tato fakta vyvolávají překvapení, radost z náhlého zjištění pravého stavu věci, samolibost, že divákovi stačila jen nápozdě a že přece tento pravý stav zjistil, a konečně uspokojení. Tyto všechny složky se projevují jako komický účinek. Jsou to vesměs složky psychologické.

Naopak komika apelující na logické myšlení diváků je ve všech scénách, kde komici vystupují s rekvizitami, na příklad komická scéna s nosítky. Stan a Oliver mají odnésti každý na jednom konci velká rokoková uzavřená nosítka. Jakmile přední zvedne nosítka dříve, sklopí se tato nazad a narazí na hlavu zadnímu z nosičů; začnou znovu a tentokrát si pospíšil zadní a přes hlavu dostal přední. To je komika náležející do kategorie „Tůckedes Objektů“, revolta neživé věci. Logickým by bylo, aby nosítka nosila lidi. Nosítka však jsou svéhlavá, a místo svého úkolu vykonávají funkci jinou: tlukou lidi přes hlavu. V této nelogičnosti tkví komický účinek. Je to jeden z oněch typických příkladů, jaké uvádí Bergson, v nichž neživá věc počíná jednati jakoby živý organism. Psychologická složka v tomto případě působí podřadně: je tu reprezentována tím, že případ apeluje na vrozenou škodolibost diváků, kteří nalézají uspokojení, že se někomu jinému stala nějaká nehoda.

Proč tak jednoduše, když to jde také složitě.

Střídání obou složek, psychologické i logické, najdeme v celé řadě jiných situací. Vyskytne se scéna, v níž Stan i Oliver spatří na dvoře krčmy dvě hezká venkovská děvčata. Hned po nich počnou pohazovati zamilovanými očima a o závod sladce se kroutit. Mezitím se však utrhne ve stáji zuřivý býk, nabere je oba, nic netušící, zezadu na rohy a ve vteřině sedí oba nahoře na střeše i s troskami nosítek. Komičnost leží v porušení kausalit, v logické chybě příběhu, v nesrovnalosti, že není normálním příčinným důsledkem flirtování ocitnouti se na střeše. Stejně logická překvapení přinášejí všechny komické honičky, při nichž se náhle vynořují střídavě jeden i druhý na místech, kam nepatří, při nichž sud počíná sám chodit po dvoře, protože jsou pod ním schováni, při nichž se vynořují ze studně, i scéna, při níž se opilý Stan, objímající vinný soudek, připlete náhodou před důstojníka šermujícího s Diavolem, zachytí kord loupežníkův v sudě a tímto porušením soubojové logiky způsobí zatčení diváková.

Jedna z nejtýpčtějších situací filmové grotesky, balancování v krkolomné výši, na níž zbudoval několik celých komedií Harold Lloyd, je naproti tomu založena na stále se střídajících momentech účinku jednou psychologického a po druhé logického. Je tu scéna, kdy na rozkaz Diavolův mají Laurent a Hardy vylézt na balkon do prvního patra, odtud přelézt na sousední balkon, a pak se vloupati do pokoje k markýze. Nelogičnost je v celé situaci, že se na balkon leze zvenčí a ne po schodech, nelogické je, že nevezmou žebřík, nýbrž že na sebe staví stoly a židle a po nich šplhají, nelogičnost tkví ve všem tom, „proč to udělat jednoduše, když se to dá dělat také složitě“. Nelogičnost tkví v tom, že celá pyramida stolů a židlí se s tlouštítkem nahoře houpe, potácí a balancuje, naklání se k jedné a k druhé straně, a přece jen nespadne. Nelogičnost tkví v tom, že když se Hardy pokusí přeskočit s balkonu na balkon, uvázne na prvním nohama a druhého se drží rukama, takže mezi nimi visí jako most. Nelogické je, že se tajně vloupání děje tak lomozně a veřejně, a že si ho nikdo ani nevšimne. K tomu přistupují ve stejné situaci momenty psycholo-

logické reakce divákovy: střídání uleknutí, že se stoly zřítí, a uspokojení, že se nic nestalo, bázeň, že se Hardy zabije, a radost, že tak šťastně uvízl, zvědavost, do jakých nesnází se zaplete hubený Laurel, a škodolibá spokojenost, že se dostal na druhý balkon docela bez námahy tím, že prostě si přešlápne přes Hardyho jako po mostě, a pak se ještě naivně ohlédne na tloušťku, zoufale visícího mezi nebem a zemí a zeptá se ho dětinsky: „Tak proč nejdeš?“

Skrytý anarchista.

Všimneme-li si pozorněji případů, kde komičnost je vyvolávána divákovým objevem nějaké nesrovnalosti logické, najdeme i tu psychologické pozadí divákova uspokojení. Je v tom opět skrytá revolta, projev skrytého divákova anarchismu. Každý je posazen do světa ovládaného určitými zákony kausalit. Celý jeho život je těmito zákony řízen, nikdy z nich nevyvázne. Protože je neúspěšně proti nim revoltovat, usazují se v každém z nás ressentimenty. V každém z nás je anarchista, jenž by rád viděl všechno to jednou na ruby, jenž by se upřímně potěšil vidět celou tyranskou logiku světa jednou zpřevracenu. Tuto revoluci působí vtíp, komika, humorná situace. Klauni a humoristé nám samotným ušetří obtíže revoluce: podnikají ji sami, proto je máme rádi. Tím, že se smějeme, odreagujeme si své buřičské sklony. Dochází ke kompensaci a je nám lépe. Odcházíme s představení, v němž jsme se pořádně zasmáli, osvěženi a zotaveni jako po koupeli.

V této funkci komik slouží lidstvu. Proto jsme také s každým komikem snadno za dobré, je nám familiérní, tykáme si s ním. Nikdy neříkáme „vy, pane paňáco“. To už ukazuje, že nikdy ke komikovi nemůžeme mít příliš velkou úctu, že šašci, klauni, herci a komedianti byli deklasováni, to má hluboké kořeny. Každá komika je v podstatě servilní. Hrbí před námi páteř, namáhá se předem uhádnouti naši tužbu a vyhovětí naší potřebě. Ukázali jsme již, že komika vždycky lichotí samolibosti diváka, hoví jeho sobeckým citům, dává příležitost jeho škodolibosti, aby se uplatnila. Basuje vždy na starém a každá novota je především její obětí. Lichotí lidskému sklonu k vlastnictví. Je ochotně k dispozici odreagovat vám vaše anarchistické a asociální sklony neškodným a nenákladným způsobem. Komik je váš dobrý a spolehlivý sluha, jenž vám prokazuje mnoho dobrého. Potřebujete ho, snad k němu uroníte trochu lidského soucitu a lásky, ale nikdy vás ani nenapadne si ho vážít a uctívat ho. Je zkrátka sluhou. To je rub fantastické popularity všech komiků: musí obětovat svou lidskou velikost. Kdyby byl jakkoli obratný, nikdy nepůjdete na operaci k lékaři, který vystoupil v kabaretu jako úžasný komik. Můžete zvolit presidentem republiky třeba slavného pianistu, ale nikdy jím nezvolíte sebe slavnějšího komika. Vykoupil svou slávu a svůj úspěch svou lidskou důstojností.

Proč má být komik milionářem.

Člověk dovede uctívat jenom to, co je mu vzdálené. Komik vám musí přijít při výkonu svého povolání příliš blízko k tělu. Kdo k vám sám jde tak blízko, k tomu ztrácíte respekt. Komik obětuje něco ze své občanské vážnosti. Kdyby se stalo, že by nějaký úspěšný komik dostudoval práva a stal se advokátem, jistě mu nespěříte své obchodní věci. Neboť tady přestává vaše potřeba anarchie a nastupuje opět vaše důvěra v logický řád.

Proto si komik musí ztrátu důvěry vyvažovat tím, že se úmyslně ukazuje jako komik *businessman* a zdůrazňuje druhou stranu svého podnikání, své obchodnictví a velikost svého výdělků. Chaplin naprosto netajil, že dostal již r. 1918 od společnosti First National za osm filmů honorář jeden milion dolarů, naopak, spěchal to posílati ve

zprávách své firmy do celého světa. Chevalier nechává ve všech městech, v nichž vystoupil, publikovati výši svého honoráře: sto padesát tisíc korun za půldruhé hodiny písniček a vtípkování. Taková cifra musí znovu probudit občanský respekt komikův u každého početného měšťana: musí to být chlapík, když tolik vydělá. Tři čtvrti všech diváků světa neví nic o genialitě Chaplinově, pro ně byl by prostě legračním paňácou, jako kdokoliv jiný v potulném cirku. Ale představte si: Chaplin je současně největší milionář mezi všemi filmovými herci i filmovými režiséry světa. Panečku, k takovému chlapíkovi může mít člověk důvěru. Podivné: komik v soukromí utíká od svého povolání: staví se civilnějším než kterýkoli kšeftář a výdělkář. Chce mít zase úctu logických a spořádaných lidí.

Stan Laurel a Oliver Hardy toho nepotřebují. Stojí stále jakoby na okraji své hry a dělají jen drobné poznámky. Nikdy se neexponují příliš a vždycky pochovávají důstojnost klidu. Jim se lidé ještě nesmějí, jakmile se jen objeví, nýbrž teprve pak, když se pokusí o nějakou akci. A za to je máte rádi: že tak solidně dělají své vážné a odpovědné řemeslo, kterým je rozesmávají lidi.

Život a instituce

Dr. Karel Kříž:

Tragický vývoj nezaměstnanosti u nás

III.

Jak krize postihuje dělnictvo na mzdě.

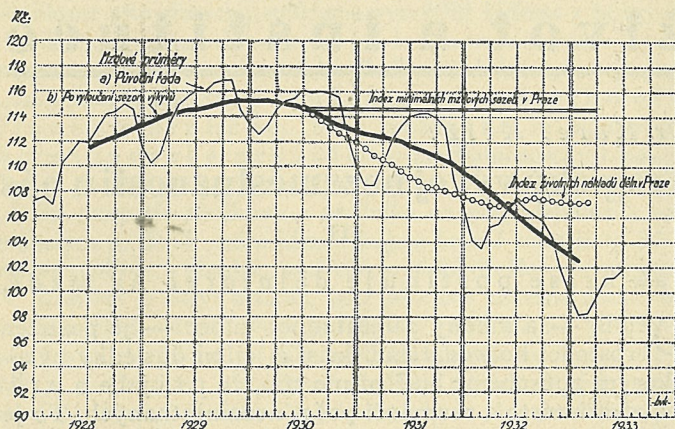
Dělník — a mnohý zaměstnanec vůbec — je postižen rostoucí hospodářskou krizí a jejími důsledky několikerým způsobem: buď přímo tím, že přijde o práci, ztratí místo a rozmnoží počet nezaměstnaných. To je případ nejtragičtější a nejhorší, který má další přímé následky především v tom, že znamená opět pokles intenzity spotřeby u jedné nebo někdy i několika jednotek (je-li nový nezaměstnaný ženat nebo podporuje-li některé jiné členy své rodiny). Avšak ostatní způsoby, jimiž krize postihuje zaměstnance, jsou rovněž vážné. Je to v druhé řadě případ snížení mzdových platů, který je dnes všeobecným zjevem a má o něco mírnější následky, než úplná ztráta práce. Jemu podobný je třetí případ, kdy je dělník zaměstnán jen částečně. Jeho mzda podle jména sice snížena nebyla, ale protože je „v y s a z o v á n“ z práce, někdy „s t ř í d a v ě“, to jest, jednou je postižen na několik dní či týdnů nebo měsíců on, po druhé jeho soudruh v podniku, znamená to, že jeho úhrnné příjmy se zmenšily. Pracuje-li sklář dva dny v týdnu, což je případ běžný, není mu mnoho platné, že jeho nominální mzda, o níž mluví úřední statistiky, se nezmenšila, ač zpravidla i tato mzda se snížila, jak jsme viděli z příkladů uvedených v předešlé úvaze. Tento sklář pracoval dříve šest dnů a nyní pracuje jenom dva. Jeho nominální mzda snížena snad nebyla, ale on přece jen dostává na mzdě pouze třetinu toho, co dostával dříve, a nemůže na zbylé čtyři dny nedobrovolně zahálky si najít zaměstnání, protože vždy musí čekat na zavolání z továrny a býti jí k dispozici. Na úředním indexu mezd se zdá, že se nic nestalo: a přece výsledek je ten, že jakoby byla mzda od dvé třetiny snížena. Nadto je většina dělníků postižena důsledky rostoucí racionalisace a psycho-

logickými projevy strachu, že přijde o své zaměstnání: z a s t e j n o u n e b o i n i ž š í m z d u p o d á v á p a k v y š š í v ý k o n, a n i ž m ů z e s e p ř í m ě ř e n ě v í c e n a j í s t í. K o n e č n ě j e p o s t i ž e n t í m, ž e z t r á t o u r ů z n ý c h d ř í v e v y p l á c e n ý c h p ř í d a v k ů c e l k o v á č á s t k a j e m u v y p l a c e n ý c h m e z d k l e s á, a l e p o k l e s c e n ž i v o t n í c h p o t ř e b t o m u t o p o k l e s u j e h o p ř í j m ů n e o d p o v í d á, t a k ž e p o s t i ž e n ý z a m ě s t n a n e c m ů s í o m e z o v a t s v á v y d á n í, š e t ř í t v p r v ě ř a d ě n a s o b ě a t í m u ž t a k ě d á l e n ě k o m u j í n ě m u b e r e z a m ě s t n a n o s t, č í l i p ř í s p í v á p r o t i s v ě v ů l i k d a l š í m u z o s t ř e n í k r í s e.

Podle zpráv živnostenských inspektorů za rok 1931 a podle publikace Ústředního svazu československých průmyslníků pokusili jsme se nastíniti v hrubých rysech obraz bídy, který skýtá pokles mezd v jednotlivých výrobních odvětvích anebo i v jednotlivých podnicích. Tento obraz lze však názorněji po tomto všeobecném výkladu rozšířiti na mezdní a cenové poměry v celé republice.

Pohyb mzdových průměrů v Československu v letech 1928—1933.

(Pro srovnání uvedené indexy mzdových sazeb a životních dělnických nákladů zakresleny jsou mimo stupnici.)

Graf, který zde uveřejňujeme, ukazuje rovněž tento tragický vývoj nezaměstnanosti u nás, avšak v jiném světle, s jiného hlediska. Sestává ze tří křivek a jedné rovné čáry. Tlustá křivka ukazuje, jak se vyvíjel pohyb mzdových průměrů po vyloučení sezonních výkyvů, jež nám umožňuje zjistiti přehledněji směr vývoje, než bychom ho viděli, kdybychom měli zakreslenou pouze onu tenkou čáru, jež udává skutečné mzdové průměry a proto přirozeně podle ročních saison kolísá, takže neposkytuje názorný, jasný a přehledný obraz „trendu“, směru vývoje. Čára, udávající vývoj indexu životních nákladů pražské dělnické rodiny, sestavená pro větší názornost z kroužků spojených čárkami, nás poučuje o tom, že až do poloviny minulého roku ceny v drobném klesaly, a lenyní nejenže se tento pokles zastavil, nýbrž dokonce i mírně stoupá. Konečně dvě těsně vedle sebe rovnoběžně zakreslené čáry, které se pohybují vodorovně, ukazují, jak úřední index minimálních mzdových sazeb v Praze nemá ceny pro posouzení vývoje hladiny skutečně vyplacených mezd.

Přesuny z kategorií lépe placených do nejhůře placených dělníků.

Ústřední sociální pojišťovna má své pojištěnce, jimiž musí býti všichni dělníci, seřazeny v deseti mzdových třídách. V první třídě, nejnižší, je denní mzdový průměr 4 Kč, v druhé 8, ve třetí 12, ve čtvrté 16, v páté 20, v šesté 24, v sedmé 27, v osmé 30, v deváté 33 a v desáté třídě 36 Kč denně. Tato data jsou základem pro výpočet mzdových průměrů, protože ve Věstníku Ústř. sociální pojišťovny je kromě jiných čísel také vždy udáván počet všech pojištěnců v každé z těchto tříd. Již toto rozřazení samo o sobě je velmi poučné pro posouzení vývoje krise, neboť ukazuje, jakou výši mezd má největší počet dělnictva.

Seřadíme-li si pojištěnce Ústřední sociální pojišťovny do tří skupin podle výše mzdových průměrů, můžeme pozorovati zajímavý zjev, že čím více stoupala nezaměstnanost, čím více se zotřovala krise, tím rychleji klesal počet pojištěnců v nejvyšších mezdních skupinách a tím rychleji rostl počet pojištěnců v nízkých mezdních skupinách. Čili mzdy ostře klesaly. Představme si tři křivky: první bude úhrnem představovat vývoj počtu pojištěnců v nejnižších skupinách, I.—III., druhá ve IV.—VII., třetí v VIII.—X. třídě. Uvidíme pak tento zjev: V době konjunktury, r. 1928, bylo v této nejnižší skupině asi 42% všech pojištěnců a tento počet mírně klesal až do konce roku 1929, kdy se již počaly projevovati účinky prvního roku hospodářské krise. Od toho okamžiku začíná vzestup počtu pojištěnců v této nejnižší třídě nejhůře placeného dělnictva od asi 39% úplně rovnoměrně vzhůru, až koncem r. 1932 už je v této třídě již 48% všech pojištěnců. Čára, jež by označovala vývoj druhé, prostředně placené skupiny pojištěných dělníků, si počínala již docela jinak. Od r. 1928 bylo v této skupině stále asi 37% pojištěnců, dělníků, kolem této číselice čára mírně kolísala až do počátku roku 1932, kdy se krise začala prudce zotřovat. Tu se najednou čára lomí dolů, až klesá na 34% všech pojištěných dělníků. Tedy i tato středně placená vrstva dělníků se ukázala v této horší fázi krise býti příliš dobře placenou a mzdy těchto dělníků rovněž počaly klesat, ač jsou to stále ještě mzdy poměrně nízké. Z toho, jak si počínaly čáry, určující vývoj v těchto dvou skupinách pojištěnců Ústřední sociální pojišťovny, skupiny nejnižší a skupiny střední, dovedeme již odhadnouti vývoj čáry, která by ukazovala v procentech množství nejlépe placené dělnické skupiny. Tato čára, označující výši mezd nejvyšše placených dělníků-pojištěnců, ustavičně klesala. Roku 1928, kdy se nám ještě vedlo dobře, bylo v této nejvyšší mezdní skupině 21% dělníků a jejich počet stoupá až na 24% celkového počtu pojištěnců do konce roku 1929. Pak už počala naléhat krise a lépe placených dělníků ubývalo dvojím způsobem: jednak byli propuštěni a přijímání hůře placení dělníci, jednak jim byly mzdy snížovány. A tak vidíme, že od ledna 1930 z tohoto poměrně vysokého procenta všech pojištěných dělníků nejvyšší mzdové skupiny klesla tato čára až na pouhých 18% koncem roku 1932.

Z této plyne závěr, že za krise r. 1929—1932 stoupl počet dělníků, kteří si vydělávali 4—12 Kč denně, z 39% na 48%. Počet těch, kteří si vydělávali 16—27 Kč, klesl z 37% na 34%. A počet nejvyšší kategorie s průměrnými denními mzdami Kč 30.— až Kč 36.— klesl z 24 na 18%. Čili, dobře placených dělníků ubývá velmi rychle, středně placených ubývá o něco pomaleji, špatně placených dělníků rychle přibývá. Ovšem z dat, která

jsme zaznamenali v první části této úvahy, víme, že je to jen relativní přírůstek počtu dělníků, protože absolutně počet zaměstnaných dělníků ovšem prudce klesá — vždyt máme dvě třetiny milionu dělníků nezaměstnáno. Mluvíme-li tedy o počtu špatně placených dělníků, který roste, chceme tím jen říci, že v klesajících úhrnném počtu dělníků nastává ještě další vnitřní zhoršení: přesouvání množství dělníků z lépe placených skupin do nejhůře placené skupiny.

Po tomto nutném odbočení se nyní vraťme k prvnímu grafu.

Mzdy dále klesají, životní náklady už nikoliv!

Na první pohled vidíme, že tlustá čára, znázorňující vývoj mezd ve mzdových průměrech, prodělává přirozeně týž vývoj, jako charakteristické křivky tří skupin mzdových tříd, řečeno přesněji, jako křivka nejpočetnější třídy nejhůře placených dělníků. V polovině roku 1928 stoupala z týdenních mezd asi 111 Kč na týdenní mzdy asi 115 Kč do konce roku 1929, kdy se začala projevovat krize, jež zahájila svůj osudný vývoj počátkem roku 1929. Pak nastupuje nepřerušovaný pokles mzdových průměrů až do konce roku 1932 na pouhé 103 Kč. Jak je vidět, potvrzuje se tím správnost naší předešlé úvahy. Mzdy klesly o více než o 10%, jenže v tomto poklesu není ještě mnoho různých jiných okolností, o nichž se zmíníme později.

Druhý pohled věnujme čáře sestavené z kroužků, jež udává vývoj indexu životních nákladů dělnické rodiny v Praze. Od poloviny r. 1930 počaly ceny v drobném tedy klesati a klesaly stále až do poloviny r. 1932, tedy pod dvě léta. Pak se pokles zarazil a čára se chvěje na přibližně stejné výši, načež nastává neurčitost, která se téměř podobá vze-stupu. To neznamená nic jiného, než že mzdy klesaly rychleji než ceny životních nákladů dělnické rodiny a nejen to, nýbrž že dokonce mzdy klesaly stále hlouběji a hlouběji, kdežto pokles životních nákladů se zastavil a chví se nedočkavostí, kdy počne opět stoupati! Dělník je tu drčen dvěma kameny: jeho mzdy klesají, živobytí má však stále stejně drahé!

Konečně je tu čára vytvořená z dvou těsných rovnoběžek. Ta běží vodorovně a je nadepsána jako „index minimálních mzdových sazeb v Praze“. Ta si zaslouhuje podrobnějšího vysvětlení, neboť je sestavena na základě mzdových dat Státního úřadu statistického. A je to čára, která vzbudila mnoho hořkostí, protože byla nepřáteli dělnictva zneužívána k tvrzení, že mzdy musí býti snižovány, neboť prý neklesají, kdežto životní náklady prý klesají. Pamatujeme se přece ještě živě, jaké rozhořčení mezi dělnictvem vzbudily články agrárního „Venkova“ a pověstné úvahy prof. dra Brdlika a jeho neméně proslulé statistiky, sestavované za státní peníze ve zbytečném „Účetnicko-spravovědném ústavu“.

Jak jsme již řekli, jsou pro výpočet těchto mzdových průměrů základem data o počtu pojištěnců Ústřední sociální pojišťovny v jednotlivých mzdových třídách. Výpočty byly provedeny tak, že počet pojištěnců v každé mzdové třídě byl vynásoben příslušným zákonitým průměrem mzdové třídy, násobky sečteny a celkový úhrn dělen pak počtem všech pojištěnců. Při tom však tu nejde o celé týdenní mzdy, nýbrž jen o mzdy pojištěné,

to jest o mzdy bez různých přídavek, jak jsme již naznačili v poznámce, že jde ve skutečnosti o větší než deseti-procentní pokles. Zakreslená čára mzdových průměrů představuje proto mzdy za dobu o něco menší než plný týden. Index nominálních mzdových sazeb představuje pohyb mzdové hladiny na základě minimálních mzdových sazeb časové mzdy ve 32 průmyslových odvětvích v Praze. Jak jsme již poznamenali, neukazuje tedy tato čára správně na pohyb skutečných mezd (výdělků dělníka), neboť nepřihlíží na příklad k pracovní době, nepřihlíží také k odměnám za práce přes čas a za úbytky z tohoto titulu příjmu, stejně tak nepřihlíží k různým rodinným přídavekům, akordům a pod. Nejdůležitější ovšem je, že tento index podle Státního úřadu statistického ztrácí svou cenu především tím, že nepřihlíží k tomu, že mnoho dělníků je nyní z práce vysazováno a jsou tedy při střídavém zaměstnání několikadenním v týdnu vlastně částečně nezaměstnáni. Tím se ovšem snižuje jejich úhrnný příjem na mzdách, třeba by jejich denní mzda snížena nebyla.

Index nominálních mezd nemůžeme proto považovati za ukazatele pohybu skutečných výdělků, nýbrž nanejvýše jen za ukazatele pohybu minimální ceny kolektivně ujednané práce. Snižování nebo rušení různých příplatků se tedy na tomto indexu vůbec neprojevuje, ani se tam neprojevuje přerušovaná zaměstnanost. Index proto pak velké ceny nemá. K tomu nutno připočísti smutnou zkušenost, že dnes se v továrnách pracuje za zhoršených podmínek sociálních, mzdových i zdravotních, ale dělnictvo se neodvažuje si stěžovat. Jsou známy případy, kdy živnostenský inspektor se o takovém poškozování dělnictva dověděl a přijel do továrny, aby zakročil, avšak důvěrníci dělnictva, které mu továrník zavolal, tyto zá-vady zapřelí, zřejmě ze strachu, že by byli propuštěni. Síla kolektivních organizací je za těžkých hospodářských krisí vždy značně otřesena. Nelze se potom divit, že tento index nominálních mezd naznačený oněmi dvěma úzce rovnoběžnými čarami, neklesá a proto také nevyjadřuje skutečnou mzdovou situaci dělnictva. K technické stránce našeho grafu nutno ještě dodat, že s průběhem mzdových průměrů je srovnán pohyb indexu životních nákladů. Je veden od r. 1930, protože tímto rokem byla zahájena nová řada těchto indexů. Jelikož jde o řadu tak zv. vyrovnanou, to jest oprostěnou od sezónních výkyvů, jest prvý bod zakreslen až pro červenec jako průměr šesti minulých a šesti dalších měsíců. Z průběhu obou těchto srovnávacích křivek, mzdových poměrů a indexu životních nákladů je jasně vidět, že dřívější cenový pokles, s počátku rychlejší než pokles mzdový, působil jako brzda na pokles mezd, ale v poslední době, kdy výše životních nákladů při stále klesající tendenci mezd se napřed zastavila a později začala opět stoupati, se zřetelně reálná hodnota těchto mezd stále více a více zmenšuje. To je ostatně nejlépe vidět z mzdového indexu „Práva lidu“, sestavovaného statistikem Barvínkem na základě dat o pohybu pojištěnců v jednotlivých mzdových třídách nemocenského pojišťování podle Věstníku Ústřední sociální pojišťovny.

Z těchto dat a úvah plyne, že volání po dalším snižování mezd je neoprávněné, že hospodářská krize stejně strhla linii mezd s sebou. Není také pravda, že pokles životních nákladů, který se ostatně zastavil, je tak značný, že by odůvodňoval snížení mezd ještě větší, než se až dosud stalo. Konečně

pak, že jediný mzdový index, který máme, index nominálních mezd, ukazuje stále jen mzdy podle kolektivních smluv, jež namnoze už platí jen na papíře, neboť dělnictvo se ani neodvažuje hlásit všechny škody, jež musí na svých příjmech a životní úrovni trpět, takže tento index se nesrovnává se skutečnými mezdními poměry. Cenový pokles tudíž pro dělnictvo neznamená z hodnocení mezd, tak zv. „reálné mzdy“ se nijak podstatně nezvýšily.

Závěr: volání po snížení značných zisků, které stále ještě mají kartely ze zboží, jež vyrábějí nebo prodávají, volání po energickém zásahu do cen velkoobchodních, ale především maloobchodních je na prosto oprávněné.

Kdo nese hlavní břímě krise?

Za hospodářské krise se tedy nejen dělnické a zaměstnanecké mzdy nijak podstatně „reálně“ nezhodnotily, nýbrž naopak, ustavičným snižováním a snahou po „snížení hospodářských čísel“ byly mzdy sníženy tak, že snížení mezd daleko předstihlo pokles cen životních potřeb. Tím se tudíž situace dělnictva jen zhoršila. Z tak zv. deflačního procesu, jenž sice znamená udržení stability měny, má dělník jen ten prospěch, že nepřijde o své úspory a neznehodnocuje se den ode dne jeho mzda. Ale je zřejmé, že stejně jako nemůžeme přikročit k inflaci a ke znehodnocení měny, jež by sanelo zadlužené spekulanty a hýřivé zbytkáře a narokovalo tučnými zisky několik desítek supů, není také možné, aby se nadále prováděla deflace tímto antisociálním způsobem.

To lze prokázat i jinak. Přidržíme-li se znovu dat o počtu pojištěnců v jednotlivých mzdových třídách Ústřední sociální pojišťovny, docházíme k datům o úhrnných mzdových ztrátách, které dělnictvo jako celek utrpělo. Od listopadu 1931 do října 1932 činil podle těchto dat, shrneme-li je, pokles dělnických důchodů 1780 milionů Kč u srovnání s tímž obdobím v roku předcházejícím a 2971 milionů Kč, proti stejnému období v r. 1929/1930.

Dělnictvo, jehož vývoj mezd za léta krise 1929—1932 tu sledujeme, ztratilo tudíž podle těchto výpočtů v těchto třech letech na tři miliardy Kč na mzdách, počítáme-li je v ročních úhrnech. Pro rok 1932 se odhadovala měsíční ztráta na dělnických mzdách na čtvrt miliardy Kč měsíčně při ročních mzdách 12 miliard Kč. Tu vidíme nejlépe, jaký je poměr mezd a cen a kdo nese hlavní břímě soudobé hospodářské krise.

dopisy

Dopis ženy státního úředníka

Vážený pane ministře financí a vy všichni, v jejichž rukou leží osudy státních zaměstnanců!

Zdá se, že stalo se pravidlem, že kde není rady musí být pomoci, a touto pomocí v nouzi, že jsou státní zaměstnanci, kteří se stali jakýmsi oslíčkem „otřes se“. Je zde státní úřed-

ník, jemuž lze snížit plat, zdanit každou korunu, poněvadž se přesně ví, kolik jich běře, může se zvýšit činže ve starých domech, které vesměs obývají státní úředníci a ještě je tu celá spousta možností, jak na něm lze ušetřit ještě nějaký milion. To vše je pěkné, když to jde — opasek dá se přitáhnout, kouřit je beztak zdraví škodlivé, divadlo nahradí biograf, literaturu nahradí denní tisk, a je-li ti zima, lze za 3 koruny posedět celé hodiny v kavárně a ještě si prohlédnout i řadu časopisů, které jsi kdysi odbíral sám. To vše je pěkné a dá se i tak žít, je-li člověk sám, ale zdá se, že jste vy, vážení pánové, zapomněli, že jsme tu také my, ženy a děti státních úředníků! Ano, jsme zde a hlásíme se o svá práva! Nechceme již být přehlíženy, máme také právo na život! Jsme právě takovými ženami, jakými jsou ženy vaše, měly jsme také kdysi nároky, chtěly jsme žít, toužily jsme po krásných věcech, po divadle, koncertech, a snily jsme o cestách po cizích krajích, s milovaným člověkem. To vše jsme pochovaly. Není již nic, co lze si odříci, nemáme krásných věcí, ani pěkných šatů, nemáme ani služebných; pro nás neexistuje únava, my nesmíme trpět migrénou, ba, my nesmíme ani onemocněti, poněvadž není nikoho, kdo by nás zastoupil. To vše dokážeme, ale probůh, nechtějte od nás více než můžeme snést! Je nás snad mnoho, které byly tak šťastny, že opatřili je rodiče věny, z kterých je nyní lze si vypomoci a vyplnit mezery, vašimi zákroky vzniklé, ale je nás snad více, které jsme ono štěstí neměly, které musíme z okleštěné gáže našich mužů opatřit vše nutné v domácnosti, obléci sebe i děti a nasytiti několik hladových žaludků! Víme také, jak je dnes těžko žít, kolik lidí je hladových a snad bez střechy nad hlavou, rády bychom jim nějak pomohly, neodháníme je ode dveří a nakrmíme mnohé cizí dítě, i když ze svého musíme ubrati, ale řekněte nám, jak dlouho budeme moci ještě dávat to málo, které ještě dáti můžeme? Naši muži jsou zaměstnaní, pracují, a mnohdy je jejich práce vyčerpávající až k únavě, jejich nervy jsou rozrušeny, jejich zdraví bývá ohroženo, a přece náš život dnes liší se tak málo od života ženy proletářovy! My pracujeme jako každé služebné děvče, ba více, to má své hodiny oddechu, my však je nemáme nikdy! Když jsme celý den pracovaly v domácnosti, spravujeme a šijeme na děti, a když večer uléháme, usínáme únavou nad novinami, které staly se nám jedinou četbou. V noci je třeba vstát k dítěti — k nemocnému, spánek je pryč a často 3—4 hodiny znamenají celý náš odpočinek. Jaké asi myšlenky a city vyplňují ony probdělé noce, lze snadno uhádnouti. Naučily jsme se mnohému o čem jsme zapoměly snít, naučily jsme se zapomenout, že život je krásný; naučily jsme se i svému dítěti radost odpírati, dopustily jsme se i toho hříchu, že vyprázdnily jsme jeho pokladničku, i jeho vzdělání jsme omezily, ale nechtějte po nás, abychom krmily je hladem a odívaly zimou! Jsou dnes i naše děti ohroženy tuberkulosou a my nejen že nemůžeme je zavézt k moři, my nemůžeme jim v mnohém případě dopřát ani slunce a vzduchu, poněvadž nelze nám býti s jedním dítětem venku a současně s druhým připravovati oběd a udržovati byt v pořádku. Nemáte-li již jiné možnosti než šetřit na našich mužích, pak prosím, přijměte nabídku Exekutivy státních zaměstnanců, ale nebraňte našim mužům šetřit na sobě! Vždyť tím neškodí nikomu, škodí snad jen sobě, svému pohodlí a svému zdraví, aby udrželi zdraví naše a našich dětí. Není-li již ve vaší moci život nám ulehčiti a učiniti jej opět radostným, pak prosíme: nečiňte jej nesnesitelným.

Za ženy a děti státních zaměstnanců

A. M.-Jová.

Vkusné, dobré dopisní papíry

KAREL KELLNER, PRAHA

VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 61, U MUSEA
DLOUHÁ TR. 17, U STAROMĚST. NÁM.